

1977
(See P. 188)
سائبانچہ سیر نیز نمبر ۵

مرتب
ایم۔ زید۔ واگھا

سرائنسکی

لمسہ
تولنے
700

سینہا سوسائٹی تولنے

سال دا چند ۲۰ روپے

یقمنت فی پرچہ ۲ روپے

دیجیٹلی طاف

ایں سیر نیو ڈچ

۱۔ حرف دا مشکلہ (ادارہ)

۳		
۶	ارشاد ملتانی سوجھن پر جمل	۲۔ مہرائیکی نشر دا جائزہ علیٰ نہ تکڑے
۱۰	اسلم رسول پوری	۳۔ بلحے شاہ دی زبان
۱۲	ریاض رحمانی	۴۔ غزل
۱۳	اقبال سوکھی	۵۔ غزل
۱۵	بندگان و ڈچ سوچھ دالجھ (نظم) ممتاز حیدر ڈاہر	۶۔ پیدا نہ دا
۱۶		۷۔ می۔ نیقرانی
۱۸	روشن فیر	۸۔ لیٹنے
۲۱	(کھانی) احسن دا گھا	روس دے انقلاب دا بانی
۲۵	سمیٹ مامن	۹۔ کامیابی دا بھیت
۲۹	اسلم رسول پوری نبی علیٰ سلیمان بن یتھ	۱۰۔ کریم دا قحطان
۳۱	اسلم رسول پوری	۱۱۔ تجھڑہ کتب
۳۲	اسلم عارف	۱۲۔ پٹھی چپا ٹھی

ہٹھی چپا ٹھی دا بیٹھے ۔ ایک آنچھ خط پر ذفتر سینہا تو نسہ ضلع ڈیرہ غازی خان

حرف دا مسئلہ

بول چال جیندے بغیر اساف النانی زندگی دا خیال وی نہیں پدھ سبگے، اساف سوچ وی نہیں سبگے
جو اے ساپنی یجوانی بیلٹ دا بیٹیا دی لازمی حصہ نہیں، بلکہ تدریجی ارتقاء وچ گزری ہوئی اضافی صفت اے۔
بیڑھی ہولیش "عروضی" دار تبر انتیار کر گئی اے۔ تین انج اے "عروضی" صفت و ت اونھی مقام تین آ
بیڑھی اے۔ جھنگان ایندے اضافی ہووٹ دا ثبوت ملدے۔ شایدیں اے آکھن چاہئندے ان ہو انسان واسطے بول چال دی
صفت، تاطق ہووٹ دی صفت آپ فطری ہے ای نام، بلکہ اظہار دا جذبہ فطری اے۔

ابلاء، مطلب اے اپنی سوچ کوں پئیں پچاؤں دامنلہ اور اک کتوں بعد دا اے۔ اور اک شور
دے ارتقاء دی پہلی پوڑی اے۔ انسان دے شور نے اپنے مشہور سه تھاریں، پنج سعدیں دی مردنال چار جو پھر
دشیں شیش کوں معلوم کر گئے اپنے وتح پیدا کیتے۔ تین انسانی فطرت دی اے مبنیا دی صفت بلے سر حصے
تین اپنے آپ وتح تین چین تھیندی رہی اے۔ دل کھنچائیں رل جھوٹ دی مزدروت دے ہنقو ابلاء دی لوڑ
پھی اے۔ ہن اے انسان دے ہندھ ملے پیداواری تین تھیفی علی دا حصہ نا جو اپنی سوچ یا دُو بھلے قطبیں وچ
اپنا تجھرے پے تین پچایا دئے، اپنے محروسات کوں دو بھجے دے شور تیش پچاؤں واسطے مزدوری ہا جو نہ
اویں شخص دیش ایخاں سعدیں کوں پھرے جن تھیندی دی مردنال اویں آپ کہیں شے دا اور اک کیتے۔ ہنلہیں
کوں پانی دا خیال ڈیواوٹ واسطے اویں کوں پانی ڈکھایا ونج یا کوئی رسن تین ٹھڈھی شے اویں دے وودنال
مس کیتے ونج۔ چنانچہ ابتدا وتح اے سہی بیج ایونیں نا۔ تین اے سائنسک بگال اے جو ابلاء وتح آں
بول دی، زبان دی جیشیت پھری ی میں سکھن سسٹم دی اے۔ لفظ "پانی" جس پانی دیا یونیورس یا فطری
نماشندہ نہیں۔ بلکہ اے یک خاص اشاراتی نظام دا حصہ اے۔ وچ کبھی ایں فرم دی خصوصی آواز دا خصوصی
علاقے دے لوک ایکھو شخصوں مفہوم ٹھنڈن دی عادت بنا چکیں۔

ابلاء داعمل ہے ہوں ترقی یا فترت تین پہلوں پیچیدہ ہ غل اے۔ اے یک تدریجی علی اے۔ فطری بگال
تاں اے ہے جو انسان کہیں شے کوں اپنیں پنج سعدیں دے ڈاٹھیکت مثا پدے نالی ای معلوم کر سبگدے
بول چال دا اشاراتی نظام توڑیں جو شانلوی فطری جیشیت اختیار کر لیجے تاں دی این نظام کوں شور دا
حصہ بناؤں واسطے وقت لگدے۔ ایشیاں کئی پلوریاں ہو نہیں۔ سو کھی جھیں شال اے بلکہ جھوٹ
ابلاء وتح یک مزیر مصنوعی اشاراتی نظام اے۔ پڑھائی دی ابتدا وتح بندے کوں یک بیکھے جوئے جھٹے
وچھنی کڈھن واسطے کئی مر جلیں وچ گز رٹا پوندے۔ حرفيں دی شکلیں کوں ڈیکھ گئیں، تھیں کوں آواز
وتح منتقل کر گئے۔ جوڑ کر کیں صوتی لفظ، تین و ت صوتی جملہ بناؤں۔ تین و ت خصوص لغظیں
کوں اپنی زبان نال دھرا کیں ایکھیں دی آواز نال ایکھیں شیش دا نقشہ دماغ وتح بناؤں جھنیشی دی او
آوازان شائندگی کہ بیندیں اے ابتدا وتح ہوندے۔ تینیں ولی یک ڈینہ او آندے جو

اساں ہیئت نظر و قح بک جو کوں پڑھدے ہیں تین آدازان پیدا کر ٹان کھنچ ریہا۔ محفوظ وہی ہلاۓ بغیر
نا لونال مفہوم دی ترتیب ڈے کھنڈ سے ہیں۔ ایجھا اور اسک دی معراج اے۔ بالکل ایسے مرحلے
وہا اپلاش دیکھے طے کرنے پوندرن۔

بے تائیں اساں کہیں زبان کوں اپنا اشاراتی نظام پیاوٹ و قح اتوں نکھیے م حلیں دی تکمیں نہیں کہ
کھنڈ سے او تائیں اساں اول زبان دا شعوری استھان کریں ہے ہیں۔ تین اے بک ا دھور اے۔ شعوری کوشش
تار کہیں کم کوں مسلسل پیاوٹ ادکھا ہوندے۔ البتہ اتوں نکھے م حلیں دی تکمیں مخفی و بخشن دے بعد اوزبان یا
او مصنوعی اشاراتی نظام سا ڈے تحت الشعور دا جھنڈہ بن ویندے۔ چنانچہ کہیں زبان کوں اپنے ادراک
تین ابلائش دا مکن ذریعہ پیاوٹ دا سطہ ادکوں لورے طور تین تحت الشعور و قح جذب کرنی مزدوری اے
کوئی بخرا پہ
تین قاری
زبانیں تین
کیجھیں لفظ
دی خالص
محموری جھ
مہنوں جے کہ
رسے معاف
یہے جزو زبان
تین مشہور
”
بھرنشان
پہا کر کی دے

تیں اے کم پہیشہ تین مسلسل نیئن مخفی سلگا۔ توڑن جو انسان دماغ دی وڈا لی کنوں انکار کے نہیں۔ پیر
بک وقت و قح کوئی بک زبان ای سہی معنی و قح بندے دے تحت الشعور و قح جذب صحت کیں اوندھے
واسطے اظہار دا فطری یا شایدی فطری ذریعہ بٹن سلگدی اے۔ تین ول کہیں زبان کوں اپنا مکن مصنوعی اشاراتی
نظام پیاوٹ دا اصل پر ڈی پچن ہوندے۔ ما دی جھولی و قح جیڑھیاں آدازان پیڑن تین کیفیتیں دی جاہ
گھن کیں لا شعور و قح پکیاں مکیندیں۔ عضن اکھیں دی مدد نال بندہ ادراک تین اظہار دھے عمل کوں
چنجی طرائج تین رنجھا سلگدے۔ تین ایجھا وجہ اے جو لوک گاہوں تین دیواریں دیواریں دے شاعریں نے
کلام کنوں دی زیادہ ہوندی اے۔ کیوں جو معروف شاعر توڑے مادری زبان و قح شعر آفیں اکھیں دا
اظہار باہر لین ناموں آوازیں کنوں متاثر ہوندے۔

اظہار، فن اظہار اتح دا سب توں وڈا مشدہ اے۔ اصل بکال تار اے ہے۔ جو انسان دا
دماغ، اوندیاں ول ولگتیاں، اوندیاں سوچاں، اوندے اظہار دے تقاضہ اتنے بدیک اتنے نازک
مخفی بگھیں جو خود زبان جھیاں اظہار دا لیطف ترین ذریعہ دی ہن۔ اظہار دے تقاضے لورے
تین کریںدا — منطقی طرز کلام دا ترک تھیوٹ گرامر تین علم کلام دے بے اصولیں دا چھٹ پنچن
موزوں تین مقفع شاعری دی جاہ تین آزاد نظم تین ول نشری نظم دا رواج — اے تبدیلیاں ایں
بکال دا ثبوت ہن جو اتح دے انسان دے دماغ و قح سماں طھاں مارٹن والا سوچیں دا سمندر
الفاظ دے اکھیں زنکھیں زنکھیں تین بے لیک کوزیں و قح نیئن سما سلگا — ایجھا وجہ اے جو اشیلیک چو لند
دی بکال بات عموماً مخفی تری تین ان جوڑ ہوندی اے۔

ول علم دی ترمیتیا و قتی، خاصکر بکتا بی شکل زبانیں دے درمیان بک بھین ڈھاپ اکر ڈی اے
مفتر زبانی دے وڈے چھوٹے ہوون دا دار و دار ایں کھالی تین آسٹنیے جو او اپنے پست و قح
کھنچا علمی ذیفرہ رکھدیں۔ چنانچہ بھوں ساریاں زباناں اپنی علمی کم مائیکی دے ہھتو خود اپنے بولوٹے
والی دی کا د شوں کنزوں مجموع مخفی کیں مزید بکھ ننگ دا شکار مکیندیاں ویندیں۔ انگریزی زبان دیاں
بھوں ساریاں نظائر اکھیں شاعریں تھیں جھیں دی مادری زبان کئی بھی، ہئی۔ پر سوچ دا لی بکال لے
ہے جو آیا مادری زبان کوں چھوڑ کیں کہیں بھی زبان دچ مکن تین سب توں چنگاں اظہار ہو مکن ہے؟ بک
سدھا جھیاں سوال اے۔ اظہار دا سطہ مزدوری اے زبان مکن طور تین خیالات تین مراوح دے تابع ہوئے

سوچ کوں پاہر آنٹ واسطے زیادہ کنوں زیادہ یغز مشروط طریقے تیں آپ کوں پیش کرے۔ جبکہ یہ کسی زبان
و تج اظہار دیاں کئی شرطیں ہیں ممکن شعوری غبور، حماوریں تیں روزمریں دے سبقاً
تیں قدرت، زبان دے مزان، اوندے ما حول نال پکی نیڑ۔ تیں اے آفری لفناڈ اول فناڈ
اے جیندا کوئی حل کے نیئیں ہوندا۔ زبان دا ما حول تیں بکھن والے دا ما حول جے تیں یہ کہ مہوں
انھیں دے مزان، یہ نیئیں بھتی سبگدے۔ تیں اوس دیلے زبان دے کردار دا اے پا سا سائیٹ
آندے جو زبان خیالت تیں اثر انداز دی بھیندیدی اے۔ اینجیں مو قع تیں اظہار کمزور، کوچما
تیں بے ڈکھا بختی دیندے۔ ظاہر اے جو بھیر ھلے بر صیر دا کوئی شاعر انگریزی دی پیغام نہیں
تیاں او ”پھری بلادِ سُم“ دیاں تشبیہاں بھنسی جیندے متفق کتنا بی علم دے سوا شاعر کوں عمدہ“
کوئی بخرا پہ کرے نہیں۔ تیں دت جے کر قاری وی بر صیر دا اے تیں بچھیں شکل اے بیشی جو کبھرا
تیں قاری آپس و ترح اوپرے رہیں تیں تخلیق کنوں ڈو ہائی اوپرے۔ مادری۔ تیں علاقائی
زبانی تیں دوا اعتراف اکھیندیدی سوڑتیں جبھے معیار دا اے۔ بھی ڈکشن تیں وکیبلیدی دامسلہ!
بچھیں لفظ گھنے دیجئن۔ کیجھیں هش روک سمجھے دیجئن، دت شہر دی چلت بولی کنون ہر دیہات
دی خالصی؟ تیں عرض اے۔ یہ تیں لڑیں بولنیدی ہوئی چلت بولی کنون ہر حال وح
محموری بچھیں مختلف ہو نہیں اے۔ تیں سادیں علاقائی زبانی کوں لٹپڑ پھر دار تباہ ہن پیا ملدے
متهوں جے کر لکھے دیلے چلت بولی کنون و دھکیں لٹپڑی بولی بناوٹ دے ارادے نال۔ لفظیں
دے معاملے تیں اچھیا دھیان ڈیندے دیکھیں تیں اے کوئی وڈا ادکھ کے نیئیں۔ اصل گالے اے
یہے جو زبان کوں دو دی کنون و دھکہ ور تیا دیجے۔ تقاضے آہیں رستے بیویندے دلیں ویں موقعے
تیں مشہور ہاہر لسانیات جاپ دا لکھا شوکت سبز داری دیں ڈو سھریں دار تجھ پیش اے۔

”اے پئی گھاں اے جو کب زمانہ ایکھاں دی آئے۔ جو وگر بیاں ہو یاں زباناں (اپ
بھرنشاں) دی سلکہ تریخ پنکھ میج یکن ادب دیں دھوٹیں پوتیں زبانیں دی جیشت نال
پراکرتی دی لپیں و تج و بخ بیھضن یے۔“

لکھنؤ و اگر

سائیں دا لکھس امارن سوچاں	قدیست دا شہکارن سوچاں
سوچیں کوئی پی سرخ تیں بھج دی	کی سوچ اچ گا رنے سوچاں
کوئی میسا دار دیلوے	تیاں توں بیارنے سوچاں
کالی رات کوں چیر لکھتیں	نویں بھج ابھارن سوچاں
سیفل وانگ ٹھانے میکوں	سوچل بن سب مارن سوچاں

غزل

سیفل قیرانی

سرائیکی تردد اجائزہ

زبان کوئی ہو دے، اگر او انسان دے اٹھار دا ذریعہ ہے، تاں اوندی بقاتے قائم رہوں دا کوئی نہ کوئی جواز مزور ہو سی۔ بنطہا پر اوزبان کتنی ہی مزود کیوں نہ ہو دے، جیکر اوندہ ہے تاں اوندے اندر زندگی دی قوانینی مزور ہو سی۔ تے خارجی طور تے وی اوندی زندگی دے اسباب معقول موجود ہو سن۔ سرائیکی زبان رہک قدم ترین زبان اے۔ اتے ایندے بولن والیاں دی تعداد دی کروڑاں تک پہنچدی ہے۔ ظاہرا سے جو اے قدم زبان اپنے رہوں دی کوئی نہ کوئی وجہ مزور رکھنیدی پوسی۔ ایں وقت زباناں دی بقادے سماشنا تے فنی اسباب تخلیق کرنے دا مقصد نہیں، بلکہ اے ڈیکھنے جو سرائیکی زبان دی منظر کیڑھے کیڑھے دور وچوں این جاہ تائیں پہنچی اے۔ اے گال مزور اے کہ اے زبان جتنی قدم اے۔ اتنا قدم ایندا نشری سرمایہ نہیں ملدا۔ لیکن کہیں شے دا دستیاب نہ تھیوناں اوندی لفی دا جواز نہیں بیٹھلا۔ خاص طور تے ایں صورت وچ، جیڑھے دیلے تاریخ دے واقع تے ظاہر دجوہات موجود ہو دن۔ بر صیغہ دا اوجھہ، چوتھاں سرائیکی زبان پولی دیندی اے، ہمیشہ جله آوراں دی مار اتھ رہے۔ جلمہ آوراں دی تاریخ گواہ ابے جو او اپنی زبان تے تہذیب دے سوا پہی کہیں زبان تے تہذیب کوں قبول کرن کیتے۔ تیار نہیں ہوندے۔ ایجاد جہے اے جو ایں علاتے دیاں زباناں تے تہذیب یاں کوں پوری طرح پھیلن ہوئے دامونت نہیں ملیا۔ قام پاکستان دے بعد جیوں انتقال دے نوکاں کوں مکھوارا ہوں سوچن تے اپنے ثقافتی ورثیاں دی اہمیت دا احساس رکھے، ہر زبان تے ثقافت دے اندر جائیں دی رہک نوں تڑپ پیدا ہوئی گئی اے ایں صورتے حال دے اندر جیڑھے دیلے اسال اپنی زبان دے نشری تے تحریری ورثیاں کوں گولن پھولن لگدے ہیں۔ تاں معلوم رکھنیدے جو معااملہ اویں نہیں، جیوں عام طور تے آکھیا دیندے، بلکہ ایں زبان دے اندروی نشر دا ہمہوں سارا ذیخہ موجود اے رہرف اون کوں ظاہر رکھوں دامونت نہیں ملیا۔ لقتسم بر صیغہ توں پہلے پاکستان دے ہر علاقے دے وچہہ کہرت نال آیا وہن۔ اتے اوں مددیاں بلکہ بیزاراں سالات کوں اجتہادیں رہنے مسے آندے ہیں۔ مسلمان تاں عام طور تے فارسی تے عربی کوں اپنی ذریعہ اٹھار پڑنیدے رہ گئے ہیں۔ پر ہندو اپنے سارے داسارا حساب کتا ہے، اپنے اقرار نامے، اپنے کاغذات تے اپنے بھی کھاتے اپنی زبان اتھ رکھنیدے ہن اتے او زبان سرائیکی ہوندی ہی۔ احتکون معلوم رکھنیدے جو باہم لکھن لپھن مغربے توں این جاہ دے نوکاں دا ذریعہ اٹھارہی۔ ول این زبان دے نشر پاریاں دے واضح ثبوت ساکوں تاریخ وچ اوں وقت مدن، چیڑھلے بعض سیاسی مصلحتیاں نے باہر دے آؤں دا لیاں کوں مجبور کیتا، یادین دی تبلیغ دے سلسلے وچ مقامی زباناں کوں جانن دی مزورت شوں مختی۔ مثال دے طور تے شہرین قاسم دے نال مسلمانان دا چیڑھا لشکر اتحاد ایسا تاں اتحاد واسطے مشتمل پیلی بھیا۔

جو اتحاد
المقصود
اپنی کتاب
اوں وقت
اے جو

والے بے
مطاب سمجھا
لگدے جو
آئے ہن
نال نال بے
چونہاں اے
ہن۔ مسلم
اٹھ کر کے
ہمراشکی تر
تاں جو لوک
دی طرف تو
چیوکس تے
اتھ سرائی
وجہی گال
دے بارے
لکھن
بناون کوں
سرائیکی زبان
ایں سلسے اتن
دا "نارو" اے
افلا
افہانتے تجھیں
سوکھیں پر کے

جوا مخاب دے لوکاں کوں دین دی اسلام دی سچائی تے حقائیت کنوں یکوں آگاہ کیتا وئے۔ چنانچہ انھاں نے
 انھوں دی زبان سمجھی اتے اپنا مقصد واضح کیتا۔ چنانچہ سید سلیمان ندوی عزوم اتنے ابوظفر ندوی نے اپنے
 اپنی کتاب "مربی اور ہند کے تلققات" تے "تاریخ سندھ" دے اندر لکھیے جو راجہ داہر دے درباریاں تے
 اوں وقت دے دانشوروں کوں قرآن مجید دا ترجمہ کر کے پڑتا گیا؛ اتنے اسے ترجمہ مقامی زبان اتھ ہے۔ ظاہر
 اسے جو اوں دیلیے وادی سندھ دیاں زباناں صرف ڈدھن، یہ سراشیکی تے بھی سندھی۔ انھوں دے وسیع
 والے بے شمار انسانوں نے اسلام قبول کیتا تاں عرض ایں وہ نال جو انھاں کوں اپنی زبان ایج قرآن تے
 مطالب سمجھائے گئے ہن۔ تاریخ دے اندر ایں قسم دے حوالے ڈبھوں سارے جل ویندن، جھتوں پتہ
 بلگدے جو سراشیکی زبان دا نشری سرنایہ نہ صرف موجود ہا بلکہ واڑنا۔ انگریز جر جسے دیلے بریفراچ
 آئے ہن۔ انھاں تے اپنی سیاسی مصلحتوں دی وجہ نال ایں زبان دی نشووتھ کافی انشافر کیتا۔ اپنے
 نال نال عیسائی پادریاں نے دی ایں زبان کوں اپنی تبلیغ دا ذریعہ بنایا۔ چنانچہ عیسائی پادریاں اپنے
 چونہائیں اجیلان دا ترجمہ سراشیکی زبان اتھ کر کے ایں علاجے اتھ تقسیم کیتیاں۔ اتنے او ایج وی موجود
 ہن۔ مسلمان علماء نے دی ایں معاملے و تج کو تاہی حفیں کیتی، انھاں دینی کتاباں دے ترجمے سراشیکی
 ایج کر کے لوکاں تک پہنچائے۔ چنانچہ آکھیا دینے جو ایج توں رو سال پہلے ملائیں وچوں قرآن مجید
 سراشیکی ترجمے نال شائع تھیا۔ درس نظامی دیاں اکثر کتاباں سراشیکی زبان ایج تحریر کیتیاں گیاں تے
 تاں جو لوگ دین دا علم حاصل کر سکن۔ بعد ایج سوا مدرس دے انگریزان نے ایں زبان دی لفاظ
 دی طرف توجہ ڈی۔ اتنے انھوں دیاں کھانیاں رومیں رسم اٹھا۔ ایج شائع کیتیاں۔ ایں سطے اتھ ڈاکٹر
 جیوس تے او براں داناں بھدا و نج سبکدے۔ اسے تاں بھی سبکدے جو قدمی زمانے دی نشر
 ایج سراشیکی دی کوئی ممکن کتاب شاید نہ ہے۔ پرانی توں تھوڑا متر صد پہلے شردے بچھے حصے مل و پختن کوئی
 وجدی گاں حفیں۔ مثال دے طور تے بھار ملتی دا نشری سفرنامہ تے بھھاں ذاکر ان دے واقعات کیا
 دے پارے بیانات

ہن جر جسے دیلیجے زمانہ ترقی کر چکے اتنے ہر زبان دے لکھن دا لے اپنی ما دری زبان کوں ذریعہ اٹھا
 بناؤں کوں عار حفیں سمجھیدے۔ نویں نویں تے اونکے الوکھے نظر نگار سا ہٹئے آندے سے پین۔ ایں وقت
 سراشیکی زبان دی نشر دا اے عالم اے جو ایندے اندر ناول، افسنے تے تھیقی مہالے بے شمار نظر انہوں
 ایں سیسے ایج "ڈاکٹر جہر عبدالحق دی" "لوز جمال" "بیشراحمد طالبی دی" کا نڈھے تے گاہنے "ظفر لا شاری
 دا" "ناراو" "پروفیسر دلشاراد کاچوی دی کتاب" "سراشیکی عروض" داناں آسامی نال بھدا و نج سبکدے۔
 افسانے تھیقیتے و نج چکن اتنے اے او افسانے ہن، چنہاں کوں نویں توں نویں تھیں بے شمار
 سوکھیں پر کھیا و نج سبکدے۔

ہل نہ لکڑ

ہر دُن بد لدے، ہر رُت بد لدی اے۔ کیا وقت کڈا ہیں ایں وی بد لسی جو تریمت دی مُت گھری دی
بجائے بھیجے وچھ ہو سی؟ کڈا ہیں او اپنی سخان آپ کر لسی؟ کڈا ہیں اپنی عزت دی آپ رکھوالي ہو سی
تین مردیں کوں نکھلانی تیں چو کیداری کین چھپی لسی؟ اے تے ایچو جھصیں ڈھیر سارے پئے سوال ان ہمہندیا
جواب هر قوم سماجی سائنس دے سبکدی اے۔ سماجی سائنس او علم اے جیہڑا سماجی منظاہر، سماجی تبلیغی دے
اصولیں دا مطالعہ کریںدے سے تین مختلف سماجی منظاہر دی تو جیہیہ کریںدے
کہپیں طبقے، کہپیں فرو، کہپیں جنس دی سخان نہ سماجی رشتیں دا تعین پیدا داری
طریقے کریںدے۔ یہ زمانہ لا زمین سب کینیں وبا پیدا داری ذریعہ ہا معمولی آلات زرعی پیدا دار داویں ہن۔ اے
سماج جا گیر داری سماج ہا۔ جا گیر دار تین زمیندار طبقے دے ہستہ اقتدار تے حکومت ہئی۔ اون و یا یہ کھلی
منڈی محدود ہائی۔ تعلقات دی نو عیت ذاتی ہائی۔ زمیندار دے تعلقات اپنے مزیے تے تین بدو جھیں
کار بیگریں نال پرسنل ہن۔ ایھیں تعلقات کوں مزید پرسنل رنگ ڈیلوں لو کئی پیشیاں رسمان ہن۔ زمیندار مزیے
کی یہ بے دی شادی تین عنی و توح شامل بھیندے ہن۔ یہ بے نال جدے گھن ہا۔ ایں سماج و توح ذاتی
و ناداریاں اہم ہن۔ ایں واسطے شادیاں برا داری و توح کیتیاں دیندیاں ہن۔ یہ فانواد دے دے افراد ہی بھی
حوالی یا کھلے احاطیں و توح رہندے ہن۔ روزی واسطے جے باہر و چن نا تان عموماً خاندان دے خاندان بھی جانیں گے
ویندے ہن۔ اج دانگوں ملاز میں دا طور طریقے ناما جو اکھاہ مرد یا عورت اپنے گھر کینیں باہر رہے۔
پیدا داری طریقے بد لیں۔ سادہ آلات دی جا گیر دی میشیں لکھن گھری اے۔ میشیں نال رکھو دقت
و توح بھوں مال تیار کریںدے۔ اہذا منڈیاں و سیخ تھیں لیں۔ ایں سراہی داری ددر و توح ہر شے و کامال لے
تین منڈی دی شے اے۔ السایوں دی محنتے، انسانیں دی صلاحیت اے وی وکاؤمال بن گئے، ایھیں نویسے
حالات و توح ذاتی تعلقات جیہڑے جا گیر داری سماج و توح ہن باقی تھیں رہ سبکے یا رہ سبکدے۔ اوسماج بدی
پئی اے۔ تین بھوں کچھ بد لئی اے۔ پرسنل وقاریاں دار تھجھ دصل بگئے۔ برا داری دی دور ترٹ بھی اے
ہر فرد و کھو و کھو اے ہر کو فٹا پئے مفاد دی سوچیدیے۔ ہن بھرا پھیں دا سر تھیں بچ سبکدا ناں بھیں دا
مان اے۔ ہر یہ کوں اسینے بھی بھت دا جھکڑے۔ اگلے وقت عورت جڈاں کین ہوش سنبھلیندی ہائی اپنے
اپ کوں گھر دا تھیں بلکہ برا داری دا یہ کوں فرد سمجھیںدی ہائی۔ آمد و رفت دے و سیے جو درہن۔ انسان دی
إن تین اُن تین آمد و رفت محدود ہائی۔ یہ محدود ما جوں و توح پدرے ہن۔ اول و توح ساہ کھندا ہن۔ اپنے
آپ کوں بھوں تکھیں او ندے و توح دھاں کھندا ہن۔ ون دے لڑکیں وانگوں برا داری دے افراد
خانزادے دے نال تعلق رکھیںدے ہن۔ اوزماشے برا داری دا استحاداً اتفاق، کھٹک سلامتی تین تحفظ دا
ڈو جھان ناں ہاں۔ ایھیں حالات و توح شادی برا داری و توح کیتی ویندی ہائی۔

میں پہلے آکھ آیاں جو اوس ماح مُردا پئے۔ بلکہ آفری دم ہنس۔ برا دریاں مگ بیگن۔ ذر دکھو و کھفتی گئے۔ اُجھ تا
دا تھانہ اسے جو ادھو آبادی بے کاری نہیں نہ رہے۔ اُجھ پہلے مرد خاندان دا پھرائیا نہیں چکا۔ بگدا۔ عورت نہیں، وی گزراں
واسطے کا۔ خانے تیس سر کاری ملز منیں دارُخ کھنا پئے گئے۔ اول کوں اکٹھیں صلاحیت پہیا کرنی پندھی پتی اسے بیسی
صلاحیت ددھادی پئی اسے۔ نام تاں خوشی لی دی گزراں مکن تھیں۔ اُجھ ساڑے علاقے دی عورت زیادہ تر تعلیم
دا پیشہ اختیار کیتا ہوئے۔ سماج دا پیدا ناڈھا پچھہ تریڈا پئے۔ نواں ڈھاپنے بن دا پئے۔ اُجھ ساڈی عورت نام
تاں پرانے حالات نال گزارہ کر سبکدی اسے تین نام اسے مکن اے۔ عورت اسے اپنی معاشی تیں چنگی نزدگی داسطہ پڑھی
اے۔ اوندھے خیالات دیچ فرق آندے۔ نوین خیالات دے مطابق اول کوں ما جول تیں آزادی بھیں مل دی۔ اخفیں
یکیں گا۔ یکیں دا اسے نیتھے اسے جو عورت اسی وقت بہبود جذبائی تیں ذہنی کرب دیچ اے۔ ہر عورت دی خوشی
دی معراج صحت مہنگیں جھیں پکے، پکھوڑا جھاں صاف ستھرا گھرا۔ اے عورت دی جنت اے۔
یکیں ایں جنت تک پہنچن کیں پہلے راہ دیچ کئی کندھیاں ہن۔ برا دری دے بندھن ترٹ گیئن۔ پرانے طریقے تیں
شادی ضمیں بھتی سبکدی۔ نوین حالات دا تقاضا ہا جو عورت کو پرسن آزادی پڑتی و پختی۔ اوندھے اُتھی اختیار
کیتا و پختے ہا۔ اول کیں چوکیدار تیں نکھباں ٹھائے و پختن ہا۔ ہن ما پیو دے بھی روزی دے پئنے ہن ما کھانا ہے
تیں پتوں کھانا اے۔ جے ہی جایس دی پن تاں اتنے محدود ہن جو اپنے گرد دنوں دے لوکیں
کوں جیکھ پر کھتیں ورت کھیں سگے۔ اُکھیں کوں اتنی دی فرستہ کھیں جو اپنی اولاد دی طبیعت
تیں مزاج کوں سمجھ سبکن۔ بھلا اپنیں حالات دیچ، پیو دی کیتی ہوئی شادی کیوں کامیاب رہ سبکدی
اے۔ خود عورت بند اے۔ رسمیں ستر دواج دیچ جکڑی ہوئی اے۔ عورتیں کوں تاں حیاد دے نام
تیں بے حیائی دی مورتی تیں قربان کر دتا گئے۔ لہذا او کیا پسند کرن، کیا سوچن، کیا فصلے کرن۔
کیا اس اپنیا خیال خیش تھیں ایلوں رسمیں، جھوٹی مزائق۔ جھوٹے نیگ و نمود
قربان کر بیسے رہبیں۔ لسا ڈا کوئی دی جواب ہووے۔ میدا جواب اے ہے۔ ون بدل گئیں،
رُوت بدل گئی اے۔ ترمیت دی بدل دنخے۔ پرانی "رسم، رواج، بندھن بدل ڈیوو۔ اپنی سماں آپ
کو۔ مرد چوکیدار بیٹ کراہیں لسا ڈا عزشیں دی رکھوالي بھنس کر سبکا۔ لسا اپنے آپ کوں سماں آپ
لسا اپنی طاقت ددھاؤ۔ جو اپنی حفاظت کر سبکو۔ ایں گر مگوں کوں چھوڑنا پوسی۔ تیں مستقبل دے
روشن راہیں کوں اختیار کرنا لازم اے۔

گاون

اسلم جادید

در اُجھ تسل دا منگر ویساں
گھر دیچ کھیو دے دیویتے بالاں
دیتھے بھوت وندانوں
میڈا اُجھ منگندا آسی
لیوں نہ رُس رُش بہوال

ملکھے شاہدی زبان

ڈنیا دی تاریخ این گاہ دی گواہ اے۔ جو سخت حالی سماج و تج صرف معاشی استعمال نئیں ہوندا۔ بلکہ لسانی تے ثقافتی استعمال دی نال جاری رہندے۔ انج پنجاب دچ اپے پنجاب دے لوکیں دی اسے کوئشش جو سراشیکی زبان کوں پنجابی بٹا ڈتا و نخے۔ ایندی یک دانچ مثال اے۔ اپے پنجاب دے کچھ ادیب سراشیکی کوں پنجابی بناوٹ دی کوئشش و تج سراشیکی شفراء دے کلام کوں دی تدبیل کیتی ویند۔ اس علی دے دوران لوٹ پنجاب دی لبست اپے پنجاب دچ و نخ تے زندگی گزارن ڈالے شاعریں کوں پنجابی بٹا گھنٹ زیادہ آسان ثابت کئے۔ ایسا وجہ اسے جو انج سراشیکے زبان پولن ڈالے بلکھے شاہ کوں پنجابی دا شاعر سمجھیا ویندے۔ حالانکہ اسے سوچ حقیقت کنوں ہیوں مختلف اے دی وجہ اے۔

بلکھے شاہ دی زبان دے بارے و تج میڈا اسے موقف اے جو او بندیا دی طور تے ساری اے ایں سلسے و تج سب کنوں پہلی چیزا اسے ہے جو بلکھے شاہ دا خاندان "اُتح" دار ہیں والا اے۔ تے اوں نے بلکھے شاہ دے والد دے زمانے و تج اُنھوں کیس اپے پنجاب ڈو ہجرت کیتی ہئی۔ بعض تذکرہ نگار مشہور میاں سراج الدین دے خیال دے مطابق اوں وقت بلکھے شاہ دی گھٹ تو گھٹ عمر پنج یا جھوپ سال ہئی۔ ظاہر اسے اوں وقت بلکھے شاہ صاحب اپنی مادری زبان سراشیکی چنگی طرح بولے سگدے ہوسن۔ تے ایندے بعد دی ساری عمر او رہا زبان پولیندے رہ گئے ہوسن۔ کیوں جو ہجرت دے فوراً بعد کوئی خاندان اپنی زبان تو ک نئیں کر ڈیندا۔ بلکہ کئی پشتیں تیئں اُنا زبان پولیندا رہ ویندے تا و قتیکہ نوں لوکیں نال رشتے نہ مظبوں۔ تے پی زبان دا ملک نہ محتیو۔ ایکاں اسے چیز میدبی دلیں کوں کچھ زیادہ مضمبوط کر یندی اے۔ جو بلکھے شاہ نے ساری عمر شاہدی نئیں کیتی۔ تے اکھیں دیے زبان ا۔ پیش گھرو چوں پنجابی زبان دا اثر نئیں گھدنا۔

ڈو یعنی گاہ اے دی تجربے دی اے جو ہجرت کرن ڈالے لوک ہیوں مدت تیئں اپنے پھٹلے ڈلن دی یاد و تج عزتی رہندن تے احتتو دی زبان نے رسم درواج کوں سیئے نال لالی رکھدنا۔ بلکھے شاہ تے اسے سکا لہ زیادہ صادق آمدی اے۔ کیوں جو اوہ حاسی شاعر ہن تے اکھیں کوں اپنے پڑا نے ڈلین "اُتح" سریاں گاہیں تر پیندریاں مرہ ویندیاں ہن۔ امتدا اصلے آپ اوندا ذکر خرمنالی کر یندہ تے۔

۵ اسال اچی سادی ذات، پیری اسال و تج "اچ" دستے و سدے آں عقل ہر دی تماں رمز پچھا فی اسال مُڑ مُڑ تینوں دسدے آں

ایں جاویک صد
لہب مخصوص
رات واسی
اکھیں
دی تدبیلی
سراسیکی دے
سراشیکی ادب
شاہ دے کلام
اتھا
پنجابی دے
مختلف اے
دی وجہ اے
آندا۔ ات دای
آخر
بیرونی
ہو ہب سراشیکی
دے مطابق اے
واسطے ایں کوں
ہن ڈس
رہ گئی اتے تا
ایں سط
کیتی ہئی۔ نیک
نال ما نوس کر ر
استعمال کیتیں۔
علاوه ناشریں
نال بدل ڈیندے
ایں گاہ دا دیبا
یا بہاولپور کنوں چ
صحیح الحکم سے تے

ایں گماں و توح وی کوئی شک شبہ کے نہیں۔ جو اکھیں دی زبان دے تقریباً عمر بھر پا کر رہ گئی اسے کیوں جاوے پک صوفی تے درولیش منش آدمی ہن۔ تے اکھیں دازیادہ وقت عبادت و توح گزر دا ہا۔ اوصرف یہک شخصوں وقت و توح نوکیں کوں ملدے ہن۔ تے اد دقت وی مجموعاً و عظیم تھیت دچ گور و نیدہا رات داسطے ملن والے نوکیں دی بجائے الٹا بلحے شاہ دی زبان دا اثر اکھیں تے پے ویندا ہا۔

اکھیں چیزیں دے علاوہ سب کنوں اہم چیز خود بلحے شاہ دا کلام اے۔ ڈو سوالے دی تبدیلی دے باو جود وی انچ بھیرھلے اوندا مطالعہ کیتا ویندے تاں اوندے دچ و اخون طورے سراشیکی دے اثرات نظر دن۔ ایں چیز کوں تقریباً ہر نقاد نے تسلیم کیتے۔ ستمبر ۳۰ کے دے ماہنامہ سراشیکی ادب و توح بلحے شاہ تے چھیڑے ہوئے یہک مصنفوں و توح اے گاہہ تسلیم کیتی گئی اے۔ جو بلحے شاہ دے کلام و توح سراشیکی زبان دے اثرات غالب ہن۔

اتحاں اے چیزوی میڈے موقف کوں مضبوط کر نیدی اے جو بلحے شاہ دے تقریباً ہم عمر تے پنجابی دے غالباً سب لنوں وڈے کلا سیکل شاپ وارث شاہ دی زبان بلحے شاہ دی زبان کنوں پھوٹ زیادہ مختلف اے۔ حالانکہ ڈوہیں شاعریں ساری عمر پنجاب دے پکے علاتے دچ گزاری اے۔ ایں اختلاف دی وجہ اے۔ جو سراشیکی پولن دے شخص کوں بلحے شاہ جتنا سمجھ و توح آندے۔ وارث شاہ نہیں آندا۔ ات داسطے سراشیکی علاقے و توح وارث شاہ دی نسبت بلحے شاہ زیادہ مقبول اے۔

آخر دچ اے چیز وی توجہ دی مستحقی اے جو سراشیکی زبان تے ادب کوں سمجھن والا شخص بھیرھلے بلحے شاہ کوں پڑھدے۔ اد اخون طورے محسوس کر نیدے جو بلحے شاہ دی زبان دامزاج ہو بھوٹ سراشیکی زبان دے مزاج نال ملدے۔ تے اوندی شاعری دا آپنگ سراشیکی شاعری دے آپنگ دے مطابق اے۔ ماہرین لسانیات دے نزدیک اے دلیل اتلواہم اے جو اولہیں زبان کوں سنبھارن واسطے ایں کوں اولین اہمیت ڈیندیں۔

ہن ڈسوال اے پیدا تھیں بے جو جیکر بلحے شاہ دی مادری زبان سراشیکی اے۔ تے اوغمہ بھرفاں رہ گئی اتے۔ تاں ابھ اوندی شاعری و توح پنجابی لفظیں دی بھرمار کیوں اے؟ ایں سلسے و توح میدا موقف اے ہے جو بلحے شاہ نے اگرچہ شاعری اپنی مادری زبان سراشیکی و توح کیتی ہئی۔ لیکن بعض جئیں تے دزن دی مجبوری، پسندیدہ پندش یا اپنے دے عوام کوں اپنی شاعری نال ماؤس کر کٹ تے سراشیکی دی اجنبیت کوں دور کرن واسطے گھٹھیں نہ کھھائیں پنجابی دے لفظ دی استغفار کیتیں۔ لیکن اکھیں لفظیں دی بھرمار دی و اخون وچ کاہیں دیاں دالنتے تے یزد داشتہ عظیمیں دے علاوہ ناشری دیاں خصوصی تحریفات ہن۔ کیوں جو ایگیں ناشر سمجھ و توح نزد اون دے لفظ کوں اپنی مرمنی نال بدل ڈیندے ہن۔ جیویں علی جیدر دے جھوٹے و توح کیتا گئے۔ تے اوندے ناشرتے پوری ڈھنڈی نال ایں گاہہ دا جیبا پچے و توح فخریہ اٹھار دی کیتے۔ بلحے شاہ دا کلام اگر اپنے پنجاب دی بجائے لوٹ پنجاب و توح ملداں یا ہیا ولپور کنوں چھپدا تاں او یقیناً یہچ ہوندا۔ کیوں جذکارتے یا ناشر سراشیکی زبان دی واقعیت دی وجہ کیوں سمجھ لکھ دے تے پچھیں دے۔ میدا نیال اے۔ اگر ابھ دی بلحے شاہ دے کلام دے پڑاٹے قلمی لسخ سا مش

آندے و نجن. تاں او شابت کر دیسیں۔ جو بلجھ شاہ دی زبان سراشیکاری۔ تے انج دے چھپیے ہوئے دیوان
صریح کا تحریف شدہ ہے۔

مصنفوں دے خاتمے تے میں بلجھ شاہ دے کلام و حکم کچھ اشعار پیش کریںداں۔ تساں اخھیں کوں پڑھن دے بعد محسوس
کر لیو۔ جو اخھیں شتریں تے نہ صرف سراشیکاری دے مزاج دی فخری طاری ہے۔ بلکہ سارا آہنگ دی سراشیکی شاعری نال مددے۔
انیدے نال میں اخھیں و تھج تحریفات تے دی مکھوری جھیں روشنی سینداں جلسائے۔

عمر گنواری و تھج مہینت۔ اندر بھریا نال پلیتی
کہے نہاد وحدت مہینت۔ ہٹ کر ناہیں شور پکار

عشقی دی نو یوں نویں بہار

ایں سارے بندوق حرف یک لفظ کر دے۔ ”پنجابی“ والغذا۔ تے او ویا وزن دی مجبوری کنوں استعمال کیتا
گئے۔ باقی سارے فقط سراشیکاری دے ہے۔ تے پورے بند دا شاعرانہ آہنگ دی سراشیکی شاعری
وا آہنگ اے۔ جب تائیں تحریفت دا لفظ اے۔ ایں بند دا پیشواد مصروع پوری طرح تحریفت داشکار
رہے۔ بعض دیوانیں و تھج اے ”عشقی دی نو یوں نویں بہار“ اے تے بعض و تھج ”علومو بس کریں
اویار“ درج اے۔ یک بیا مشمور بند اے۔

بلجھ نوں سمجھا دٹ آیاں جھینداں تے بھر جائیاں
آل بنی اولاد علی دی بلجھتا توں کی لیکاں لا یاں

من لے بلجھا سا ڈاکھنا چھڈ دے پل رائیاں

ایں بند و تھج تراۓ لفظ ”توں“۔ ”کھٹا“۔ ”چھڈا“۔ پنجابی دے ہے۔ ”کھٹا“ تے ”چھڈا“ والغظ
وزن دی مجبوری ڈو نشان دھی کریںداں تے ”توں“، ظاہر کریںداے جو ”کوں“ کوں نندی کر دتا
گئے۔ ”لیکاں لا ڈن“ دا معاملہ ہیوں دلچسپ اے۔ جو اے فالص تین بیشادی سراشیکی محاورہ اے۔
چھیندا مطلب ہوندے ”بند نی لادن“۔ تے دل ایں چکرو تھج ”آل بنی اولاد علی دی“ دے بعد
”توں“ دا اضافہ کر دتا گیا۔ تے مصروع بن بیگا۔ ”آل بنی اولاد علی دی نوں بلجھا توں کی لیکاں لا یاں“
ایسدا نتیجہ اے نجھتے جو سارے مصروع دا وزن بریا دھتی گئے۔ تے او آپسے باقی سامنی مصروف کو توں
لبھتی تے رہ گئے۔

ایں بند دے آفری مصروع و تھج دی یک چھوٹی جھیں تحریف ملدی اے۔ کیوں جو بعض دیوانیں
و تھج ”من لے“ ملدے تے بعض و تھج ”من جا“

وقور تے لاہور دے علاۓ و تھج ”بھاء“ کوں ”اگ“ آکھیا دنیدے۔ لیکن بلجھ شاہ

ا پئے شعرو و تھج خالعین سراشیکی لفظ ”بھاء“ استعمال کریںداں سے

بھاء لائیے نار سنگار نوں۔ دل لوچے ماہی یار توں
بلجھ شاہ دے کلام دی تندی می دے سلسلے و تھج یک بند بطور مشاہ پیش کریںداں

بلجھا شوہ میں تیری بردی ہاں
تیرا تکھ دیکھن فون مردی ہاں
نت سو سو منتبا کر دی ہاں

پس کر جی ہن پس کر جی

اک بات اسان نال کر ہیں کرمی

ایں یند دے پکھے تو سے مصروعیں وچھ لون تغفیل دی تبدیلی اے - تے چھساوے
دا سارا مصروع تبدیلی تھیا ہو یا اے

ا تھاں میں اے عرف کر ڈیون مناسب سمجھاں - جو بلجھے شاہ دے ایں بچھے دیوان دی
چھیے ہوئے ملدن - جیندے وچھ بلجھے شاہ دے کلام و تاح شاہیں دا کلام رلا ڈتا گئے ایندے
علادہ بعض دیوانیں و تاح مک قصیدہ دی شامل اے - جیندے و تاح تخلص کشن سنگھ عارف یا پنے دیوان
و تاح مجید عارف ڈتا گئے -

ایں حالات کوں سائیں رکھ کر اپنیں، کون آکھ سبگے جو اے کلام ہو ہیو صحیح اسال تھیں تھے -
میڈے سے ایں موقف تے جو سراشیکی پنجابی کنوں ہک انخ زبان اے - تے بلجھے شاہ پنجابی دی بجاۓ
سراسیکی و تاح شاعری کیتی اے - اے اعتراض حقن سبگے - جو ہک صوفی اپنا پیغام پھاون واسطے کہیں
علا فیلیوں ا جنبی زبان و تاح شاعری کیوں کر سبگے - حالانکہ سارے صوفیاء ہوں علا فی دی زبان و تاح
پیغام پچھیندین - چیرھے علاقے و تاح او رہندن -

ایں اعتراض و ا مختصر جواب اہو ڈتا و ناخ سبگے - جو سراشیکی تے پنجابی اگرچہ ڈد انخ زباناں
ضرور ہن - پر ا بھیں دی لغات و تاح سٹھ فیصلہ کیوں دی زیادہ اشتراک مرجوراے - ایندے علا وہ بلجھے شادتے
بذات خود دی پنجابی میں لیوں سراشیکی دی ا جنیت کوں ختم کرن واسطے کئی جنیت تے پنجابی لفظ دی استعمال کیتیں - جیندی
و حم نال بلجھے شاہ دی زبان پنجابی واسطے ا جنبی نہ رہ گئی ہئی - ایکھا چیزاے جو اسحاق دی پنجابی اول کوں
چھپنی طرح تے سیع سبگدین - تے بلجھے شاد کوں پنجابی شاہ قرار دیندن -

پر سیل تذکرہ ا تھاں میں اے دی عرض کر ڈیوان - جو صوفیائے کرام تے اپنا پیغام ہمیشہ لوکیں دی
زبان و تاح ضرور پہنچائے - لیکن لازمی نئیں جو ادیان تحقیقات دی ہوں زبان و تاح پیش کرن جیوں داتا گئی خوشی
خواجہ غزہ جہاں تے خواجہ فریدہ نے کیتے -

بہر حال ایں مختصر جھیں مطالعے دے بعد اے گا لھن تابت تھی دیندی اے جو بلجھے شاہ دی زبان کوں
جیزھی دراصل سراشیکی ہئی - تبدیلی کرن واسطے کنڈ تحریفیاں کیتیاں گئیں - لیکن ایندے با وجہ و دی بلجھے شاہ
شاہ دی شاعری دی زبان اویں سراشیکی الفاظ دے ذیفرے نال مالا مال اے - تے اوندا مزاج
تے آہنگ دی سراشیکی ہو ڈت دی نشان دہی کر دیندے -

اقبال سوکھی

غزل

ریاض رحمانی

غزل

زندگی دی بھیک منگنی پے گئی
اے دری دوزخ دی لناٹنی پے گئی
آس دی بے رنگ پے ڈکھی چمنی
اپنی رت اتح روز زنگنی پے گئی
پک چٹے کاغذ دی صورت کھیرھیں
وت علم دے نال ڈلگنی پے گئی
چھڑک کے نئیں باہر آیاں کیوں اکھیں
کیوں تیدی رفتارنگنی پے گئی
اپنے ڈگل اتح نامرا دن زندگی
سو ولنگریں دی ولنگنی پے گئی
موت نے پھیری نہیں اُرتے نظر
بئی کوئی بخوبیہ ڈھنگنی پے گئی
جیکوں مُٹن کے آپ یزدال روڈتے
پک دعا ایجھیں کیا منگنی پے گئی
وت کوئی منگر ہے رب دی ذات دا
وت غزل کبے تین ٹلنگنی پے گئی

بحث بیلی نا تاں کئی باری دے دعویدار ہن
ہن تاں او وی دل ڈھنیدن چڑھے کل دلدار ہن
پہلی از ماں ش دیوچھ کھل گیا جمّت دافریب
ورنہ بے اسبار تے دل کوں وڈے اسبار ہن
جس ملکی تاں پوادے جھولیاں ٹھاریا بدین
پچھے دنخ معلوم بھیا، طوفان دے آشار ہن
ہن ڈھنا نیکوں تاں سوچہ ہم تیدبے کچھ کچھ نقوش
آڈھم تاں پست میڈبی سوچ دے معیار ہن
میں جھے مدھوش تے ہئی رات ساقی دی نظر
میکدے پچ دانجے گئے چڑھے ذرا ہشیار ہن
عیدتے قائم رہما توڑے جو خوشیاں دا بھرم
میں وی کچھ آزر دہ ہم کچھ آپ دی بیزار ہن
ناں ہا جیون دا وگرہ موت ہئی طاری ریاض
وقت دے موڈھیاں تے ساڈیاں لاتسا دے انبار ہن

تمتاز حیدر ڈاہر

پندر مکان ورچ سوچ دالمحہ

ہوا دا جھولا اسادے جیون ڈی پہلی شرط اے
 کوئی ولیکھا نہ کوئی جالا نہ کوئی در ہے
 کہیں پرندے دی کندھیاں و تج سوراخ کرتیں مکان و تج آٹھنا نئیں ریختیا
 (پرندے دی شیت اپنیاں چنجاں پھیڑ کرتے
 مکان دے بارھوں کشت کٹ کٹ تین ول گئے ہوئے)
 اسادے کن جھڑپاں گما جاں سندے ریپن
 مگر بارشیں دی اندھے مکان دے و تج
 کیتھائیں کوئی گھرل نئیں پاتا !
 کیتھاؤں دی رووار کوئی نئیں لھادا
 اسادے ننگ سانچے بھیندے ویندین
 تین ساہ دی ہن لبیں تین آگن
 اینوں نظر دے اسادیاں روحاں اسادے چسمیں کوں
 فرقیں دے سنیہ ڈیسن
 اساف نوھیں نال پکیاں کندھیاں کوں
 کتنے توڑیں کھترنیدے رہسوں
 ہوا نہ طسی تاں دھور جیسوں !
 ہوا دا جھولا اسادے جیون ڈی پہلی شرط اے

پیلو نرو دا

ترجمہ: م۔ ی۔ قیرانی

لطم

توں پچھدے میں
کھنچاں ہے، بہاریں دا مسکن کھنچاں ہے؟
کھنچاں ہے؟ دامن کھنچاں ہے؟
کھنچاں ہے؟ سالون دے نئے کھنچاں ہے؟
تین پرلیں دی سُنِ منش دے ہمراہ گاندے پکھرو کھنچاں ہے؟
میں تیکوں او ساری کہان سننداد
او قصبه، او گر جا، او گھنٹیاں تیں مندر
درختیں دے پوریں دی خوشبو، مندر
زمانے دے کیتے میڈا گھر ہا ساری بہاریں دا مسکن
میڈا گھر دے وچ زندگی تے شباب ہا
تین یاریں دے کھڑا ہن شراب ہا، رباب ہا
او پھٹکے دے وچ دھاندے ہوئے خوبصورت گلابیں دامنظر
میں کینوی دساراں!

دکانات تیں بازار، او سوپیاں جوانیاں
او کاچھے، گزا نے، تین ہوتے تین ہکلاں
او مصروفیت دے مٹا ہر، قید تیزی تکھائی
سبھو زندگی دی حرارت دا بیٹھوت، ہن
دریا دی ہریں دا پر کیف رقص ہن
میڈا ارض مظلوم دے سارے موسم

تین پک ڈینہ سو میلے، سبھو کجھ میں بھاء وچ سرٹیندا ڈی مکومی
تین پک ڈینہ سو ملے
میں دھرنی تکوں دکی بھاء، پھکندا ڈی کھوی
تین انسان ایں کھا دے لبیش دے اندر بھینجن لگے ہن
بھاء وگھر دی بخشی ہئی

تیں بازو دکن رت دے قطرے و ڈیمچن بلے ہن
چدھارو میں ڈھٹھا
بند و خیس تیں توپیں دے ہمراہ ڈاکو لیسرے کھڑے ہن
تیں ڈاکو لیسریں دے بکبار اونچ فلک توں
میڈے گھردے پالیں تیں مرگ و ہلاکت و یشنا دے دے ہن
تیں پالیں دی رت

تیکیں پالیں دی رت (تیں دی پھل) دانگ
چپ چاپ سڑکیں تیں و ہندی دوی ہائی
ایہ نظمیں نہر، جو ہڑوی جنہیں توں پئے منہ گلیندیں
ایہ پتھر، جو پتھر دے سینے تیں دی پار بلدن
ایہ نانگ ان بو نانگ ای اکھیں توں کریہت کریں
میڈے سامنے ہے میڈے ہلک اپسین دا خون

جیرھا نوح دا طوفان بھتی کے ،
ہتاڈے ٹکرخوت دی بیڑی بوڑی لیسی
اوے مکار، گورے، کلائی، تیں فتنہ باز و
نظر بھالو میڈے شکستہ وطن دو ،
تیں بھٹے پوئے اپسین کوئی ڈیکھ گھنو
جھقاں ہر مکان اونچ پھن دی بجاۓ
لال فولاد، لوہے دا گھر بن بیگا ہے

جھقاں اونچ چدھارو ،
میڈا ملک اپسین جاگن تیں سوچن لگا

تیں سبب مڑوہ پالیں پویاں معصوم آکھیں
تسا) کانٹ توپیں بند و خیر دیاں نالیاں بیشیاں ہن
جیرھیاں رپک رپک ڈینہ

ہتاڈے سریں کوئی نشانہ بیشیں
توں حالی دی پتھر دی جو اونچ کیوں ؟
اسیندے شرومن دیج

شوں حاز خواہیں درختیں یق دھرتی دے رے
دھماکیں تیں گوئیں دیاں گھا طیں سیشیدن ؟
تاں سڑکیں تیں و ہند ا ہو ڈیکھ گھن !!!

روشن نیر

لینٹ

روس دے القلب دایاںی

القلب دی ۹۵۰ ویں سالگرہ تیں

(۱۹۷۲ء)

پہنچ شہرور قدم فلسفی، جیرھا شاید دنیا و اپنال کا نشش ما دیت پرست ہے، دا قول اے:
اے کائنات کہ، ایجھاں جنیداً جاگدا سغلہ اے جیرھا ہمیشہ کنوں ہے میں ہمیشہ
رسی، بیڑھا کب خاص راندھے مطابق بھرکر کے تین دسمدے دت بھرکرے
تین دسمدے ۶۶

ایں کنوں بھٹ کیں جو اے اپنے اندر دیئی مستحق تدریجی ترقیا تی تندیشیں تین تام اے۔ انسانی سماج دی اے دی
مودھی لورڈ اے۔ جو اے ویسا "فرقا" بھول دیں تبدیلیں نال ڈو چار۔ جنیدے۔ بھن ڈھا دا جیرھا ان ایندے پرچ
مشما مشما تیں بکھاں بکھاں جاری اے اوپک خاص بھت دے بھرا نیدے اے اندر دی حالت کوں، ایندے مواد کوں، ایندروی
گر کوں آنال بدل جنیدے جو ایس سماج کوں کہ ایجھیں وڈی تبدیلی، وڈی بھن ڈھار دی لورڈ پے ویندی اے۔ جنیدے
نال اے اپنی پاہری شکل کوں دی اپنی اندر دی کیفیت دے مطابق پنا سبے۔ ایں وڈی بھن ڈھا، وڈی تبدیلی کوں القلب
آکھیا ویندے۔ سماج دی بھی تاریخ بے شمار القلب بیں نال ڈلی پڑوا سے۔ ایجھیں القلب بیں دیاں وقتو شکلان آپس وتح
محصور یاں بھیاں خلیفت ڈسین۔ پس ذرا جھیش غور نال جرھی بگال جھٹ سا میٹن آ ویندی اے او اے ہے جو ہر دفعہ القلب دی
روح اد طاقتاں رہ بگئیں، جیرھیاں سماج دی تھیرتی ترقی کوں ابگوش ددھاون ڈاکردار رکھدیاں ہیں تیں اے طاقتاں
ہمیشہ سماج دی ایں تھیرتے رہتے دفع کندھ ضیض والیں ظلم تیں جرد تین پتھر بیشیں تو قی نال ٹکڑے اندازیاں رہیں۔ انسانی
شور دے پھلے ڈینہ کنوں ٹھن کیں انج ڈھارے تیں رکھر ماہیہ اے ہر القلب دا۔ روس دے القلب دی
خاص صفت اے ہائی جو اے اپنے ماہیہ تیں اپنی شکل ڈدھائیں وتح واضح تین سحقاً۔ تاریخ دا بھلا
القلب جنیدے دتح گراڈن والیاں میا لہت ڈناء اپنی اپنی اعشقک، اصلی تھادر کوں ٹھن کیں سامنے آئیں
روس دا القلب اپنے اقترات، اپنے نتاریخ دے انتیار نال ٹوڈن روس دا انقوب منا، پوری دنیا دا
القلب لا۔ جیں مظہر طبیقی تین غلام قویتی کوں آزادی تین چھپکارے دی جبک وتح ایھیں دی جیت دا یعنی بخشے
اصل گال واقعی ایجا اے۔ جوتاریخ دے تھا فی ای عظیم فلا سفریں تیں لیدریں ابگوشیں کھن آندن!

پہنچا رتھ دفعہ ایجنسی بندے وی سامنے آئیں جنھیں دے بارے عقل کوں دیہم بھیندے جو جیکر ایھے افراد
اپ نہ ہوندے تاں وقت دے پیشے کوں اتنی تیزی نال بھنڈا دنے والے ایجنسی آدمی کھتو آؤں ہا۔ ولادی
میرا پلچ رپک ایہو جھیں انسان ہیں جنھیں دے بارے عقل آہی اے جیکر اونہ ہوندے پیا کون ایھیں دی
جاہ گھنے ہا۔

ولادی میرا پلچ دے والد اولیا لوف زارشاہی حکومت دفعہ ڈائیکٹر لفیقات ہیں۔ ادا پیٹے
وقت دے لحاظ نال ترقی پسند مزاح دے آدمی ہیں۔ ایھیں اپنے فیڈ دفعہ جھوٹے طبقے واسطے پہلوں کو جھ
کیتا۔ ولادی میر ہوریں دے آصف مطابق او، نظری مصنفوں دیاں ایجھاں کتابیں پڑھنے صدرے رہنے دے
ہیں۔ جنھیں دا رکھن جرم ہا۔

اولیا لوف دی شخصیت دے ایھے اثرات ہیں جو ولادی میر ہوری دے وجہے بھرا ایکسانڈر لد
کنوں گھن کیں تین ادھیں دی چھوٹی بھیں ماریا اولیا لوف اتائیں، ٹھردے سارے بندے اتفاقی خیارات دے
پھر کرک ہیں۔ ایکسانڈر روس دی پہلی الفتحی تحریک دیہشت پسند) "زدنایا وولی" (خواہ دی بھت)
دے سرگرم درکھنہن تین راں دے قتل دی سازش دے الزام دفعہ چھلے کے ہیں۔ ولادی میر اپنے بھرکوں
بھوں متاثر ہیں۔ پہاڑھیں نرد دنایا دو لیا" دفعہ شرکت کرنے پسند نہ کیتا۔ اد پیٹے جیسے کنوں عوام کوں نال
ملکیں وس تائیں پہا من جدد جہد تیں یقین رکھ دے ہیں۔ ولادی میر ستارہ حمال سال دی عمر دفعہ طال علمی دے زمانے
کنوں الفتحی تحریکیں دفعہ حصہ گھن شروع کیتا۔ تین حیاتی دے چھیکڑے ساہ تائیں انقلاب دی تکمیل دفعہ بگے
سہے۔ ایھیں رستیں دفعہ مصیبتاں تیں مشقتاں ہر کہیں کہیں۔ پہ لیعن ایں بکاروں وکھرے ہیں جو کہیں
مقام تیں مو بخیا مالیوسی اکھیندے نیڑے نئیں بگی۔ پیڑ سبرگ دہن پیڑ و گراو) دفعہ اپنی بیلی باقاعدہ
گرفتاری دے زمانے جیں دفعہ سخت پارے دی و تھ دی ایھیں مطالعہ کرنے تین مزدوں دیں واسطے مصروفون لکھن دا
کم جاری رکھیا۔ خوراک دفعہ ملن دا لے کھر کوں سیاہی دی جاہ ورتیں دے ہیں۔ مطالعہ واسطے آئیں ہوئے
کتابیں دے حاشیہن تین کھنڈاں لکھی رکھنے دے ہیں۔ جیکوں بارہوں والا کارکن کھادا ذرا جھیان سیکن دیتے
ہیں تاں کھنڈاں لکھی ہوئے لفظ رنگ پکڑ آندے ہیں۔ ڈبل روٹیاں دو تاں ہر ہوریاں ہیں۔ پارے دے ائے
کوئ آندابیکھن لا تاں فکٹ هنہ دیچ چاپیندے ہیں۔ تین سلگتیں کوں مذاق دفعہ تھندے ہیں۔
آنچ چنج دو تاں کھاونیاں پے گیئن۔ بعد دفعہ لیعن کوں مختلف فرضی ناویں نال اپنے مصروف
چھپاوے ٹوندے ہیں۔ ایجو" لیعن" دی اکھیندا فرضی نال ہا۔ بھرھا ادھیں پلیخا لوف نال "رسکرا"
دفعہ کم کرپیدیں ہوئیں اپنی تحریریں واسطے اختیار کیتا ہا۔ پلیخا لوف "روس دے مشہور دریا" والگا"
دے حوالے نال آپ کوں والکن تکھدے ہیں۔ تین ولادی میر سائبیریا دے عظیم دریا "لینا" دے حوالے نال
آپ کوں "لینن" لکھن پے گئے۔ سائبیریا دی جلا وطن دے زمانے یغراقا نوی طوریں دکیں یعنے رہ گئیں۔ زارشاہی
دے ڈر کنوں کئی رفعہ ولادی میر کوں دلیں دنکیں وطن وچو فرار رکھنے دیا۔ کہ داری ایھیں رافت کوں رات دے
اندھارے دفعہ خیلی فن لینڈ کوں پار کر کے فرار رکھنے دیے گئے۔ نمبر دا ہمینہ ہا۔ پانی دی سطح تیس ہجی ہوئی برف
اجٹ پکی ہائی۔ برف ترٹیں ٹکلیں پیر دل دل تلکدے ہیں۔ ولادی میر لکھن میں اوی دیکھے سوچا۔ کیجھیں ان مقام

موت مرنی پے جئی اے"

پسے پاری تئیں اکثر رہندی ہے ایتھیں پہلی دو گی جنگ دے زمانے ۱۹۱۴ء دفع جلا وطنی دے
چکیاں ہیں وڌج اے تئیں پہلوں دو حصہ بھی۔ کیوں جو لین دی گز رسرب اذریہ نہیں دا معاوضہ ہے تیں ہے، ایخیندیاں
کتابیں چاپن آتا اور کھانا جو پیشہ مفت دی او کھیں پھیپھی دے ہیں۔ زیور خ د چر لین اپنے لپک دوست کوں
لکھیا۔ اپنے بارے اے ہے جو میکون ابڑت دی درڑھ اے ناتاں دل سدھی موت اے۔ ہئے ہے، "ڈالشیطان
مہنگ اے۔ تیں وجہندے رہن داسطے کجھ ای کے نیں" ایجھیں حالت دفع مزدوریں نال مجت دا اے حال ہا
جو سنتے کراۓ دالا مکان چھوڑ کیں وڈے کرائے تیں او لھر ہے اندر صارے، مکان دفع لکھ رہے کیوں جو اے
مکان کا میریرو موچی دالا جیندیاں گالھیں لین کوں بھاندیاں ہیں۔ موچی تیں اونڈی زال جنگ دے خلاف ہیں۔

انقلاب واسطے اپنی خڑیک دفع لین کو جو مکھی بھیری بھر دے رہیں۔ مزدوریں دفع کم کرن تیں ایخینے
دی تنظیم کنوں علاوہ القابی پر و پیٹنے کے تیں مارکس تیں اینگلش دے فلسفہ دی تشریع تیں وضاحت داسطے
لینکے بے پناہ کم کیتے۔ پاری واسطے اخبار دی لور عد کوں لین پھیش مقام جاتے۔ ایخینے الکومبر القاب کوں
پہلو کتی رسائے تیں اخبار کڈھیں۔ اسکرا، تیں "پر ولداری" لین جلا وطن دے زمانے جرمی (میونخ)
وچ جاری کراۓ تیں۔ پیٹریں بردگ دچ پہلے "پراودا" "سلستا دا موکیت" تیں دل "رالبوجی پوت" جاری
کیتے۔ "رالبوجی پوت" او اخبار کا جیرجا فومبر انقلاب دی راندھیرن دا بہانہ تیبا ہا۔ اے پاری دا ترجمان ہا۔ کیشیکی
حکومت دی پولیس ۲۳۰ اکتوبر ۱۹۱۹ء کوں "رالبوجی پوت" دے دفتر کوں بند کرن دی کوشش کیتی۔ جیندے جواب
وچ انقلابی مرکز دے حکم نال سرف نگاری دی دفتر تیں قبضہ کر گھدا۔

انقلاب واسطے لین دی سیاسی بھج دوڑ دا پورا اندازہ تاں کیتا دفع سبک دے۔ جواد خین دیں مخالف
قوشی دالقصور ہو دے۔ چھوٹے وڈے زمینداریں، منظم بورڈ داری تیں اونڈلی، سانڈرہ حکومت کنوں علاوہ حوق پرست
ماں جو گے انقلابی دھڑیں دی پاسو لین کوں جیرھی دوڑنگی تیں مراجحت دا سانڈارہ ہے۔ اداپن جاہ تیں
لپک دکھرا باب اے۔ پہلے "نزود نیکیں" دے انتہا پسند تیں دل موافق پرست دھڑے لین دی خالفت تیں جت
گھیں۔ دل "انقلاب سو شلست" دل آپ "سو شلست ڈیکٹ کرست" دے اندر د "منشیک" تیں آختری خود بالائیں
وچ دی بھوکیں جیں کا میں یہ تیں زینو ویف نے آڑو قت تیں مذکوری کیتی۔ فردری دے انقلاب دا لی عارضی حکومت
ماں صلح دے سوال تیں تاں لپک داری سنتاں دی لین دا ساضھ چھوڑا گئے تیں۔ او صلح دے حق و تھ میں۔
پر ایخینے پہلوں حلبی لین تاں متفق هئی کیں اپنے پہلے نقطہ نظر کنوں ہجھ چاھدا ہا۔

نظریہ دی صحت تے مارکسزم کوں منع تھیوں کنوں بچاؤ دے خلاف لین ساری حیاتی کم کیتے۔ او انقلابی
خڑیک دے کمزور پوزیشن دفع گر ڈے ٹیکن دے سدا فلسفہ رہن۔ رجھتی طاقتیں نال سمجھوتہ کرن گئوں او ایخینے کوں
چھڑیا ہے۔ ایخینے ورگریں کوں ناکیہ کیتی۔ "بڑا شت کیتی رکھن" تیں سیاست بازی نہ کیتی و بچے۔ ادبے عملی سی خالی
دمانی گئی تروپ دے دشمن ہیں۔ مغربی لورپ والیں دے ایں خیال کوں لین پورے زور نال کرڑا کیتے
جو دیہارت دے یہم پر ولداری عوام انقلاب دی لیا قت کنوں خالی ہیوڑن، اصل پر ولداری کوں دقت آؤں تیں
کھیں، تھا د دی برڑھتے پوسی۔ تیں اولکھیں انقلاب گھن آسی تھیوں چپ کریے اکثریت دے پر ولداری کھیٹن دا
(باتی ص ۲۳۰ پر)

احسن واکھا

بُھگا جُنم

” بتکت بتکت ایا، بتکت ”

”تسال تاں ادھ رات کوں ولسو شانو دا ایا، نارا صن تاں توں تھیندیں“ لائے اچھا دنخ۔ اول سر پہ پاسے تین سٹھنیے۔ احمد ذرا بھیاں موڑی دچھ جھلچ گئے۔ ” انج بھانویں ڈاڈھا درد اس!“ کہیں کہیں منگوں پسے، دے نہیں یا، ایکھیں نہیں نکیں بھانویں تین ساڑے ہائی نہیں مٹ تھیندے۔ ” میں جلدی ول آسائ، توں کمی و طا شنا تپا کین ٹکور کر گھنیں یا سین پیش“ ” آئے، ہائے میدا سیاں“ کملہ سیاں“ پر جن تائیں اونتے پیر دروازے کہیں پاہروں پیشیں ۔۔۔

” بھانویں ڈاڈھا درد ہس،“ دے خیرے، اسال رک پہن رک! اُویں دوا داروں فرض اے پسے؟ چلو بہن سنگیں کہیں پسے منگوں! اول ہوں، اے میڈا مشلم اے ایکھیں ڈکھ، ہر سنتی اپنے حصے دیاں پتھاں چائی و دے دوست تاں ہن، آز ماڈیکھوں اول ہوں اے اے دوستی دا فیوڈل تصور اے،“ دت وی ساڑی ہک یونیورس مرا در قبہ اے، پر ہن جوسارے بے و سے کامریڈ اشرف کہاں اپنی یا دنیں، اپا کوئی مشعہ سنگیں دے الگو رکھیا ہووے“

” آیا، احمد، میں نیڈا انتظار پیٹھا کر بیندیم، حید آباد کنوشن رکھی پینیں تیں بہن نا ضرور اے، وقت وی مختودا اے، شام چھی وہی والی گڈی بہہ و بخوں تاں بخ کوں پہنچ سبگے ہیں۔“

” بی، بہوں غنخ غلط دخ وقت تیں سٹیئے یہیں،“ ” پہنچ گئیں بے سرنا“ احمد اندو منہ پھر کین ڈیکھن وی چھی تیج۔ احمد کامریڈ اشرف دے سامنے کرسی سنبھال گندمی اے۔ او اول پہنچنے دو ڈیکھن منہا چاہندا، پر اوکوں بخ ہائی ہی جو اد اونڑے کچھ پھر تین کچھ پاسے ناں سنگھڑا یا بیٹھا ہا ۔۔۔ چھٹھا بیٹھیں،..... بے سرنا!“ ” دل سایں ہن؟“ ” جلدے ہیں کامریڈ اشرف“ ” پسخ!..... کمال گھنی،“ میں کوں ڈر ہا توں نہ چل سبگیں تیڈے کچھ مسلسل جو کڑا بڑہیں۔ ” مسلسل سماں دے ہن، میدا کوئی مشلم نہیں۔۔۔ کٹھ رچیوں، تیاری کرو“ ” احمد مم میڈا کو ٹھو تاں کک کلا“

پیسے وی کئے نئیں، ایں، ہیں۔ توں میڈے کن نال کیاں لگ پہندا ہوندیں، بے سُرتا؟ احمد منہ دلاکیسے اوں دیکھنے دی جیٹی سمجھے۔ دے آؤ یار، ہمود، اسام شہر کوں تناکھیندے سیٹھے ہا ہے، ڈس ایفیسیں کوں اشرفت، جلدی کرو، وقت حقوقاً اے۔ ہمود، اے گال اے ونچتاں چاہیدے۔

وِدَانِ لُو آور ز تیار مختیوں۔..... پسو ہے ارادہ؟..... اسلام، توں گُس؟ جُددے ہیں۔ سیف اللہ خاں، توں؟۔۔۔ میکوں معدود سمجھو، بیشہ؟۔۔۔ یس، "حادث، توں؟" "یار،..... پسے نہ بمحض، "خوب، توں؟" "ہا"۔۔۔ سس، سارے دے دے.... ویندیں؟۔۔۔

"خادم؟" "سوچیدیاں" "فردا؟" "جلدا دی ضرور آں تیں کراۓ فرچے دانہندے بست وی کرو" "اتاں پیدا ہر ہمیشہ کرنا پوندے" "م..... میڈا..... کبیں مختخت، مختیسی" ہمود ابزد لی نام، احمد کرسی تیں سدھا مختی: سیٹھے۔ پیکھو دے" اول میڈی، دے کھل بین کوں بند کر کیں میلی بنیان کوں لکا گھدے، "میڈی گال ہاں دے کیس نال ستو"۔۔۔ اخ..... احمد، م..... میڈا حال پی..... پیلا ای..... ذذ، ذال بب، بیار،..... پسیہ، ہمہ ہمہ..... چُپ کر بے سرتا،

"پیکھو جیٹی، اے معدود سمجھو، وتن پسے کے نئیں، وتن کراۓ دانہندے بست کرو، وتن سوچیدیاں..... تیں اولوں، اسام سائیں انظر لی ہیں۔۔۔ تھوڑی دفع پانی پاکیں بدمرون،۔۔۔ ترقی پسند کہا اپن آنکھ در نئیں ہوتا۔۔۔ تسان تاں، مرد ہھٹے و بلھے ندھان مختی دے او..... جیر ھھٹے پیکھو نہ تھاٹے ہاں گھیٹ و تھ بین،۔۔۔ ہن تسان اپنے اپنے مسائل گھن پہسوا، کہیں دی ذال بیار اے، کہیں داپاں،۔۔۔ کہیں دے گھر اٹا کے نہوںی،۔۔۔ کہیں دا پیو رکاوٹ ہوسی، کہیں دی ما،۔۔۔ یار، اے کوئی نوین مرٹ پین جیر سے تھا کوں اخ پھٹا دفعہ پورے طے لیئن۔ میں آبیاں، آخ رساباً ایجھیں گھا لیں نال تعقیل کیا بندے؟ ہن حامد خاں دے کو مھو کرایہ نئیں پیدا۔ پیغ سور دے دا سوٹ بھٹکائی بیٹھن۔ بھٹی کیا ہزورت اے؟ آپ کوں ڈی کل سکردو،۔۔۔

"ہاتے دے احمد، تیدیاں ہمتاں..... یار ٹن تاں غیرت پکڑو"۔۔۔ اخ، احمد،۔۔۔ ہر و بھرو، پسچ..... چلنا ہوسی؟،۔۔۔ دیر قمیت تیں،۔۔۔ "ٹھیکے سائیں،۔۔۔ تیار کی کرو، یار، کوئی سُرگٹ تاں ٹلاؤ" "ہا" فردا ڈی کھیسے وچو گدھ کیں میز تین رکھی اے۔۔۔ اخ، اخ، احمد،۔۔۔ نھو ایندیا پیشی؟،۔۔۔ اے میڈا مشتعل اے بے سرتا،۔۔۔ وتن دی ای؟،۔۔۔ پکری کوس تیں ڈیندا پیان،۔۔۔ پکری؟،۔۔۔ پچ پکری!،۔۔۔ باں دا لکھ کھیر،۔۔۔ ذذ، ذال بب بب بیار،۔۔۔ نہ کریا، بس توں بھوڑے اے ڈکھڑے، اخ، احمد، م..... میڈی دی وی،۔۔۔ سس، سٹن،۔۔۔ ذال، بتت تک، تکلیف نال اے،۔۔۔ در دکنیں ٹدی پیپ، پیٹی ہائی،۔۔۔ پسیہ ہیہ یک نام،۔۔۔ مم، مہینہ سارا اوور ٹھٹ نام نئیں لگا۔ میں لگ کیم لگا،۔۔۔ بھو مرد لیسی،۔۔۔ سس نن،۔۔۔ سس ننان ٹن تاں اوہ،۔۔۔ اوہ اوکوں پاٹی دی نئیں پا ڈبد، دیونا سوچ..... نن ہلی جھیں دھد،۔۔۔ دھی بکھ کنیں،۔۔۔ ادے، پھوڑ لیس کر،۔۔۔ اوں تکھیں جھیں سرچنڈ کیئے۔۔۔ "فردا" دل کبیں کستی پیٹھیں؟،۔۔۔ "یار،۔۔۔ احمد،۔۔۔"

”کرائے واسطے نہ مر، میں کئی دھوں پیپلی ماریساں“ کامریٹ اشرف جیرانی نال احمد دو ڈبلچے - ”پس! دوت تاں بچا گھنندیں“ ”ایں کنوں نشن یعنی گرفتاریاں دی گھنین“ ”ہوں“ — پس، پس.... میڈبی زاہ نن.... نہ پچی.... ، ڈپٹ ڈپٹ یکھ، اے ڈھڈھ، ڈھاتی ڈھاتی آئے داسس سکرٹ پت پتی دیندی، اسال لکھ کر کامسوکی رہ روزی نہیں کھانی اے تیڑا مشد اے، بے سرتا! — ”یار ہن وقت آگئے مومنٹ تیز گھنیوے ہا۔“ یعنی اولی محض ڈڈھ تیز ہتھ پھیریئے — ”اخ، احمد، دو دردکنیں پیپنڈی پیا..... ہوئی..... انج..... تنت تھیجا ڈینہہ اے، اے پاہی..... اے پی۔ سی نن نہیں گھنیع آئی..... ڈیکھ اوئے، ہر کہیں دا ہو حالے۔ بے سرتا، ہر کہیں نال، اینسویں گھنی اے... اولی عظیم انسان دا پتھر پیا مردا ہا۔ اولی پنجھار دپے تو اپنا کوٹ دیکھے۔ پنجھار دپے ہو ٹیو کتاب پر لیں دفعہ اڑی پئی ہاںی۔ اولی پتھر دا علاج نئی کرایا۔ یعنی افح اسالی..... اوئے بے سرتا! تیڈی دیدی اولی روپے تیز ہے..... اوئے! اے فدا دا ڈبلچے، تاں تیر کر گھنین۔ اولی پیپی دا کوئی سودا گھنٹا ہوئی، — ”اخ، احمد، ہم..... میں،“ اوئے چپ کر، بے سرتا کہیں دی سکال سنن دے۔ — ”اوئے پیا پتہ ہیوے،“ اوفرانکو دل جیون پے گئے ”اے نئیں مردا۔“

”نان ڈائیکٹیکل NON-DIALECTICAL کو منٹ نہ ڈلتے کرو،“ فرانکوں نفر در مزا پوسی، اے تاریخی وجوب اے“ — ”فت..... فرانکو دی..... ذذ، ذال تاں یہمار کے نہیںی.....“ ”تیکوں تاں، بے سرتا، انج کئی خفت پیا ہیٹھے،“ — ”اخ، احمد، سُن تاں یار، نکھی جھیں دھدرھ، دھمی اے..... ایجھیں ہم، مولیٰ تازی ہیہے ہاںی.....“ بکھ کنیں رن، نکھے، نکھے ہتھ پپ، پیر سس، سکدے دیندے لئیں۔ اخ..... احمد، ہئے ہئے وڈیاں وڈیاں..... اٹھیں پپ..... پی کیوں ہر کہیں دو نتت.....“ تکنیدی پیٹھی ریندی اے..... ماری ہختھ، ہتھن سک گئی ایں۔ ہم ہئے — لہ پکری داٹھ، ٹوڑا اے، کہیں دیکھ کھکھ، بکھر دا گھٹ پپ، پی پہنندی اے..... ہئے..... جیر ھٹھ ویندیاں کیوں تھت تھت بدیہدی اے، اکھیج رہ، روٹ جو ہی ہمکت دی کے لئی..... لپس بتکت بتکت ہمہ ہو لیں ہو لیں آخ، آکھسی ہیٹھی، رپک ڈو آئے دے بب، بسکت ہائے،“ اخ، احمد، لہ پچ، چواںی ذال دیں گو لیں واسطے، لہ پچاںی ہیٹھی، چھپو ہر دیں بسکیں واسطے ہئے اے..... میں لپک اٹھ..... اٹھاں ہو ٹیو.....“ ”لپس کرا دئے، قرآن دانان آیا بس کر، چل جیویں لٹکھدے جھٹ لٹھا،“

”اچھا ہیٹھی ہن اٹھشو، اپنے اپنے گھری و ہنچ کیں تیاری کرو تین سٹیشن پہنچن والے کم کرو“ ”اوئے لہ پکر دیپیہ ہا میڈا، اوئے دکھا ہے یار، ایں یعنی سکرٹ کٹھنیدیشیں ڈو ٹھے۔“ اذکار مٹھ اوندے کیسے ہلیکھو نکل کیں اوندے پو لے دے پیو ہمیڈ گئی اے، یعنی اوندیاں اکھیں کامریٹ اشرف دے چھرے نتے ہیں۔ یعنی فدا دھارا دھارا لکھنی کھڑا ہا۔ ”لا جول دلا، ایحقائیں

بھٹ پیا تھیندے، وے مرد، ای بھابے صنیرا کون سخت گئے، وئے دلا ڈیو، میں پیو دا تاخوں گھتنا
لایا.....

”اچھا بھئی، ٹھیک پھی دیے پہنچ دے جا ہے۔“ کامریڈ اشرف منہ پر دستے کیتی کھڑا رہے۔
”تُر بھئی احمد کیوں و سمیا کھڑیں؟“ ”م..... میدی طب بیعت، اکھ لکھ،
ئال پھردے“ ”خیر ہے؟“ تیس زبان کوں کیا سختی گئی؟ کیوں سختقا تھیوں یے
بھئیں؟“ ”پپ پتہ نیئیں، جکڑ آہ آندن بھجو بھالوں میں آپ نہ چل سیئم“
کھینچیے سے بیا۔

”چلو بھیجی، لشان احمد کوں اوں دے حال تیں چھوڑو“ کامریڈ اشرف ہن تائیں چپ ہا۔

”احمد لشان رہ و بخو، اسان بھگنا آسوں“

یار تھا کوں نیئیں پتہ، اج کل احمد دے مسائل پھوں گھوڑہن۔ جھگا سیت سھیا جیکوں
آہن تاں او احمد دا گھرا سے“ کامریڈ اشرف سنگتیں کوں پسیندا دیندا ہا۔

”بتکت، بتکت“ او کوں نہایتہ او دوکان تو سودا گھندا گھندا گھر کیر حملے پہنچ گئے۔
”بتکت بتکت“ او کوں سختی دی درسال نال اکھلاندی بیٹھی نا ی۔ ”گھک، نگن او
الل الودی پھٹی گھک گھت بسکت ڈڈ ڈڈھ و ڈھ توں ای یا.....
نامراد ما وانگوں پچ چوں سختی ایں یا“
او بھئی جھیں دھی دے اب گو چھرا تھیندا کھڑا ہا۔

لبقیہ لیٹھ

انتظار کیا و پچے، لیعنی ہوریں شابت کیتے جو القلب دے دران شہرتی دیہات دے اور ہر دن تاری لوک دی
القلب و پچ رل کیں پر دناریہ دے مونڈھے نال مونڈھا ان رلیندے رہیند۔ ا بھیں ہلی دفہ مارکسزم و پچ ایں
لغتے دی وضاحت کیتی اے جو ریاست دے رفتہ رفتہ ہٹ کیں کیونزم و پچ تبدیل تھیوں دا مطلب ایتھیں جو
القلاب آون کنوں پھلو ایں سارے عمل کوں تھیندے رہیجے۔ یا القلب کنوں بعد اون پرانی سرمایہ داران
ریاستی مشینزی کوں باقی رکھیج۔ بلکہ ہزوگا سے جو سب کنوں ہلی ویله و پچ پرانی ریاستی مشینزی کوں تروڑ
پتا و پچے ا و بھیں سرنایہ دارانہ طرز جھوڑیت دے معاشرے دیئے جسرا جی دراصل ہلک و لئنیں ہاری
ڈیکھر مشیہ ہوندی اے“ پر دناریہ دی ڈیکھر مشیہ تمام کوں دی لوڑھ دیں دور پتھے
اکنہ برد ا ہمینہ ساکوں دینا دے عظیم القلب دے بھجو کیتی بھی۔ ائیں تھک شفت، ون پوٹی بچ
و رک دی یاد ڈیو یندے۔ پاکستان دے محنت کش بالوشکن مزدور کنوں سخت کیں کامریڈ لیعنی تائیں انکوہ
القلب دے سارے عظم کار کئیں کو سلام آہن!

سمر سدھ مایم

ترجمہ:- اسلام رسول پوری

کامیابی و اپھریت

چھین و تھ میکوں کچھ کہاٹیاں یاد کرایاں گیاں ہن۔ افھین دچوں بک کہاٹی کوئی دی دی پہی جبندے دچوں اے سبتو ملدا ہا۔ جو محنت کڑاہیں منالع نیئیں تھیں دی۔ ایندے برخلاف سستی دا بخاں ہوں ہوا ہونے کہاں ایسی ہی۔ جو بک کر تیلی گرمیں دے زمانے دفع سارا موسم کھادٹن داساماں جیج کرپیدی ہئی تاک سردیئں و تھ کم آ سیکے۔ جب کہ گھنیں چھارٹیں بک تڈا بک سادی پچ لڑی تے بیٹھا تجھ دی ڈھپ دامزا لھندا رہ وندرا ہا۔ سردی دفع خالی ہجھ تبدیلے کویلی کنوں خوارک دی خیرات منجی۔ لیکن کویلے جواب ڈتا۔ توں گر تیں و تھ کیا کرپیدا رہ گئیں

میں سارے ڈینہ تے رات بگندا رہ گیاں
ٹھیک اے۔ ہن دی گئو!

مشکل اے ہے جو میں ایں کہاں کنوں کڈاہیں چنگلا تاش نجھیں لھعن سگیا۔ میٹریاں ہیار رہیاں ہمیشہ تپے نال رہ گئیں۔

بک ڈینہ ہجھ صھلے میں چارچ ڈیزے کوں ہوٹ دفع کلمیے روٹ لھندا ڈکھم تے ایں کہاں کوں یا د کیتے پیغ نجھیں رہ گیا۔

میں انج تیں کہیں شخن کوں انل ڈکھی نہ ڈکھا ہم۔ ادھ خل و تھ تکیندا پیا ہا۔ ایں دیں جھوسس نجھیں دا جھوپیں سار کا دنیا دا با۔ اوندے مونڈ ٹھیں تے آ پیا ہا۔ میکوں اوندے نال ہیار رہی۔ ات داسطے اپریتھ خیال آیا جو اوندے بدھنے دت اوندے داسطے کوئی مشکل پیدا کر ڈیتی ہے۔ میں اوندے نال دنخ کر رہیں ہجھ ملیندے ہوئیں آ کھیا
”کیا حاں ہے؟“

”بالکل ٹھیک نک نیں؟“

”کیا دت نام دی کوئی نکا لھد ہے؟“

اوون بک ڈھدا ساہ بھریا تیں آ کھیں ”ہا ہوند کا گا لھد ہے۔“

”توں ایں کئیں پاند کیوں نوھیں چھڑا لھندا۔“

تیں اوندے داسطے سب کچھ کر ڈھدے۔ ہن تیں تیکوں معلوم تھی گیا ہو سی۔ جو او بالکل نکا

تے بیکار آدمی ہے۔

میڈے سے خیال و تجھ پر خاندان و تجھ ہوں و انگوں بک نہ کہ نہما آدمی ضرور پیدا چھیندے
 طام وی پچھلے دبھ سال کتوں جارج دے حواس تیں سوارا۔ اول اپنی زندگی دا آغاز ہوں سو شے
 انداز و تجھ کیتا ہا۔ اوندا اپنا کار و بار ل۔ شادی دے بعد اوندے ڈو بخ بجا چکے ہن۔ دیزے خاندان دی
 پیشہ اختیار کرتے پہلوں کا میا ب زندگی گزر لسی۔ لیکن بک بیٹھے بغیر کہیں اطلاع دے طام اعلان کروتا جاؤنا
 دل کم کرن کوں نیں آہا تیں۔ شادی اوپرے مراوح تیں طبیعت دے خلاف ہے۔ تی اوندگی دا بھر لور لطف
 الھماون چھیندے۔ اول کہیں دی گاٹھ نہ سٹنی تیں اپنی زال بال تیں دفتر کوں چھوڑ ڈلس۔ اول کہیں قبھ پیسے
 ہائیں اوندری بندیا دش ڈوسال تیں لورے دے فحشیت سہری و تجھ عیش دی زندگی گزاری۔ اوندرس کارشانیں
 دی اطلاع کہیں نہ کہیں طریقے نال اوندرے رشتہ دارس کوں وی ملدی رہ گئی تیں اوشودا خا موشی نال برداشت
 کریں دے رہن۔ یقیناً طام پہلوں چنگا دفت گزر بیندا پیا ہا۔ لیکن اوندرے عزیز سو چندے ہن۔ جاؤندی دو
 ختم بھی ولیسی تاں او کیا کر لسی۔ پہلوں جلدی اکھیں کوں معدوم بھقی گلیا جو طام قرض گھنٹن بثڑے دے کر ڈستے۔ اوندرے
 شخصیت و تجھ ایجادا جو کڑا ہیں اول کوں قرض ڈیون کہیں کوئی انکار نہ کر سکدا ہا۔ سنتکیں کنوں اول
 کوں مستقل آمدی بھیندی پی ہی۔ تیں اوندی سنتکی بندوں و تجھ ماپر ل۔ اوہمیشہ اہو آہدا ہا۔ جاؤپی
 ضروریات تیں خرچ کیتی رکھنے پہلوں بور کر لے والا کم ہے۔ بلکہ اصل خرچ نال اوہندرے جیر صاحبیا شیں
 تے خرچ کیتا و نہ۔

ایں مقصد واسطے اول اپنے بھرا جارج تے اکھدار کریدا ہا۔ اوجارج کوں اپنی پرد فارش خیست کنوں تباہر نہ
 کر سکدا ہا۔ کہیں جو جارج غر بھیدہ طبیعت دا ماک ہا۔ تے اوندے اپنی ایسکھ سلطی چیزیں دا اثر نہ بھیندا ہا۔ لیکن جارج
 نے بک اوندھ دفعہ طام دے وغدیں تے بھروسہ کریں ہوئیں اونکوں پہلوں و ڈیاں رفتیں ایں شرط تیں ڈیتیاں ہنسی
 جو اوندھ کوں ڈو جھی دفعہ چنگا طریقے نال بثڑے دے کر ڈیسی۔ لیکن اکھیں رفتن نال طام بک سو ہنی بھیں ڈریں یک
 تے کچھ فیمتی زیورات فرید کر گھدے ہن۔ جارج کوں بھرھے اکھیں حالانکے یقین ڈیتا یا جو طام و تجھ مستقل مراجی پیدا
 نیئی بھتی سکدی۔ تاں اول آپنا ہمہ روک گھدائے طام دل بل خوف جارج کوں بلکہ میل کرن بثڑے کر لیتا
 بک باعزت تے مشہور و کیل بھلا اے کیویں پرداشت کر سکدا ہا جو اوندھوٹا بھرا اوندرے پسندیدہ
 ہوں و تج پیرا بٹھرے یا اوندے کلب دے باہر دل او دیکھی گھدی کھڑا رہے۔ طام دا آنکھن ہا
 جو کہیں پہلوں و تج کم کرن ٹتے تیکسی چلاون ڈن اوندے نزدیک باعزت پیشے ہن۔ لیکن اگر جارج کی سو پونڈ
 ڈسے کرائیں اول کوں اکھیں لکیں کنوں پریں رکھنے چہندے، تاں ٹھیک اے خاندان دی
 نیک نامی واسطے اے کم چھوڑ یا ونچ سکدے !.....، چندا پنج جارج اے پیسے ادا کر گرتے۔
 بک دفعہ طام بھیں ویندیں دیں بجا۔ جارج کوں پہلوں زہنی اذیت بھتی۔ اون پورے معاملے
 و تج ذاتی دلچسپی گھدی۔ اول طام تے لا پرداں، خود غرفتے تے بے حصی دا الزام عائد کیتا۔ طام ایں کہیں پہلے

کڑا ہیں یہ ایمان یا دھوکے بازی نہ کیتی ہی - جارج کوں یقین ہاجر مقدمہ قائم ہتھی گیاتاں ٹام کوں ہزو رہرا طسی
جیئن شخضی کوں ٹام دھوکا پوتا ہا - اوندا ناں کرو لشنا ہاتے او ٹام کنوں بدلہ گھنٹے واسطے صند کیتی گھڑا ہا -
او سارے معاٹے کوں عدالت و توح یوٹ دا ارادہ رکھدا ہا - کیوں جو او زدے نزدیک ٹام بک کمینہ شخصی ہاتے
او کوں ہزو رہرا ملٹی چاہی دی ہتھی جارج بھوں مشکلیں نال تے پنج سو پونڈ فرچ کر کراہیں کرو لشنا کر صندا مند
کر گھدیں تین معاملہ مکب کیا - لیکن کچھ بٹاٹیں بعد جو جرھے جارج کوں اے جز ملی جو جیرھے کرو لشنا نے او جک
بھنٹاٹے - او ٹام : سے نال مو نیٹے کار لو چلیا بٹے - تے اتحانی ڈوہیں او زدے پیسے نال دب کیں عیاشیاں کیتے
تے دل جارج کا وڑ کنوں پاگی ہتھی گیا -

و نیمہ سال تین ٹام ریس - جو اتے ڈو جھیں عیاشیں و توح غرق رہیا - او شہر دے سو ہنے چھپریں نال اپے
اپے پوٹیں و توح فی بھا دیندا ہاتے او زدے کرڑیں کنوں امیرانہ شان جھلکری ہی - اگرچہ او زدی عمرد چالیساں
کنوں آ تو تے ہی - لیکن او را پیچے سو ہنے لباس تین زندہ دلی دی وجہ نال کہیں کھنڈنڈرے نوجوان کنوں گھٹ
نے نظردا ہا - لوك پچنگی طرح واقفہ ہن جو او زدے نال رہن دا کوئی خاندہ نہ تھیسیو لیکن ووت وی او سوسائیٹی و توح
پھوپھوں مقبول ہا - خود میں اوں کوں پھوپھوں پسند کریتا ہم - کئی رفعہ اوں میں لکھیں دی قرعتہ منتگھا ہا - یعنی میں دی کمی
رفعہ اوں کوں پنچھا ستم پونڈ بڑے کراہیں آپنی جان چھڑائی ہم - میکوں قرضہ بینڈیں ہوئیں ہمیشہ اے فکر رہ
ویندی ہی بھو اے پیسے ہانٹہمیشہ واسطے میں کنوں گئی - ٹام پر کھیں کنوں واقفہ ہاتے - پر کوئی اوں کوں
چاہندا ہا - مکن ہے جو تسان او زدی تقریب نہ کرو ہا - لیکن او زدی شکوفیت ایسچی نالی جو لستان اوں کوں پسند
کیتے بغیر نہ رہ سبگے ہادے - بے چارہ جارج عمر فرچ ٹام کنوں صرف کہ سال وٹا ہنڈوٹ دے با د جد سٹھ
سال کنوں دی زیادہ معلوم تھیتا ہا - اوں اپنی پیشی و رانہ زندگی و توح پھوپھوں گھٹ پھنڈیاں گھددیاں ہن - او
روز سوریہ دفتر و توح نوں دیجے موجود ہوندا ہا تے بھی دیجے کنوں پلے او هنون ہنہ نکلدا - او پھوں کاندا
محنتی تے پڑھیا تکھیا لسان ہا - او را پیچی لکھی نال دا وغا دار رہا - جارج تے کڑا ہیں او زدے نال بے وفا قی
دا القور دی نہ کیتا ہا - او زدیاں چارے چھوپریں اعلیٰ تعلیم حاصل کریںدا یا پیاہیں ہن - تے او جارج کوں بک
منڈلی پیو سمجھیاں ہن - جارج نے آپنی آمدی دا لکھ تر مالی حصہ بجاوٹ بھرو دے کر ڈیتا ہا - کیوں جو او
پنوجھا سال دے لیدریاں ترھیوں چھنٹا ہاتے کہیں یہ سکون جاہنگیر مکان گھن کراہیں زندگی دے باقی
چیزیں آرام نال گاف کھیڈن یعنی یعنی و توح گوارٹ چاہندا ہا - او زدی جوانی بے داشت ہائی - او اپے
بڑھے محقیقوں یعنی خوش ہا - کیوں جو او زدے نال ٹام دی بڑھا تھیںدا ویندا ہا -

حصیک ہے جے نیشن اسال چھوٹے ہے - ٹام واسطے سبب کچھ کیسیک، ہا کیونکہ اگر ہیں چار سال دا ہم
تال او تر سے سال دا ہا - ہن ٹیں بڑھا ہاں چار سال بعد ٹام دی بچھا سالی دا ہتھی دلیسی - دل او زدے واسطے
زندگی رکھ آسان نہ ہو گی - او د وقت ہیڈتے کوں بیٹھے بچا سے ہوئے تر پیٹھے رکھ لپنڈ ہوئے سن - پچھلے پنجوی
سالیں کنوں ہی اے آپنہا رہیاں جو ٹام دی زندگی دا ایجام خراب تھیسی - ہن ٹیں بڑھا کھسای جو او کیا کریںدے
ہن پتہ لگ ولیسی بڑھنیت کم آندی اے یا ہتھیں بھٹک رکھ ہو -

پیے چارہ جارج بیکوں او زدے نال سوڑ دی ہتھی یعنی ایں دھنے - پر جھلے ہیا ٹام کوں پڑھا ہم ملکوں اے
معلم نہ را جو ٹام او زدے واسطے کچھی لوئی تھیسیت، کھڑکی کر ڈیا - - جیئن دے این اوندا موڈ اندر ایک

"کیا نیکوں پتہ ہے ہن کیا تھیسی؟"

میں گندی کنوں گندی بخ رستن واسطے تیار ہم۔ شاید ٹام پولیس دے نتھے ای چڑھ گیا۔ جائز کون الادٹ
وچ دی مشکل پیشی اندی پئی ہی۔
"تیکوں این گاکا لہ کئیں انکارتہ ہوسی جو میں پوری زندگی محنتی تے ایمان دار ریہاں۔ یک باعزت پر قار
زندگی گزاری ہم.....، کہ طویل حب و جہد دے بعد ہن میں دیباٹر منٹ دے بعد سوتھ سگداں۔ کہ میں بھج
چاہم اٹ! میں لند محنت کیتی ہی میں رات ڈینیہ کہ کہ دُتے۔"

"بالکل ٹھیک ہے"۔
"لشان این کنوں دی انکار فوچ کر سگدے جو ٹام سست نکھاتے میڈی جان دی مصیبت بنیا
رو بگئے۔ تے ہن شاید الفاف نال اون کوں جیل وچ ہو ونا چاہی دا ہا۔

"اے دی ٹھیک ہے" میں اوندی تائید کیتی

جائز دامہ کا در کنوں رتنا لال بخت گیا ہا۔

کئی سفہتے چلے اون تے یک پڑھی رن نال شادی کر گھدی ہی۔ جیڑھی اوندی ما دے برابر ہی۔ تے
ہن او پڑھی آپھی جائیداد تے دولت ٹام دے نال چھوڑتے مرگی ہے۔

"پنجا لکھ پونڈ نقہ، کہ تقریبی بیڑی۔ لند وچ کہ کو بخت تے یک ساحلی نیگله۔"

جائز اے آپھی میوئی آپھی گھٹی ہو لی۔ مھٹ میزتے ماری۔

"اے الفاف تان نیئن؟ اے کھتو دا الفاف ہے۔ یقین کرد اے نا الفاف ہے!"
میں کئی نہ جیسی آیا تے میں زور زور نال کھلٹ پئے گیم۔ جائز میں کئی ناراضی بخت گیا۔ البتہ ٹام میکوں
کثر شاندار دعویتی وچ مدعو کریتا رہ دیندے۔ بلکہ بعض دفعہ او پھر ٹامی رقم میں کنوں ادھار
وی ملک ہمہندے۔ هزو دت دستے ہمقو نیش بلکہ عاذتاً۔

لُوٹ

سینہا دے لکھرے موارد پچیندے د یعنی ڈو گا لھیں دا خیال رکھن۔
۱۔ عہد ایسیکی زبان کوں عھری هزو رتیں دے مطابق ابگوئیں و دھاون ڈواسطے ساکوں
جديدة سرا ایسیکی تخلیقات دی لورڈھ اے۔ جیویں جدید نظماء دیگرہ
۲۔ نشری کا وشیں دچ اہنسانے، انشائیے، تاریخی، تخلیقی۔ سائنسی تین معلوماتی
مصنفوں نئی طنزیہ مزا جیہہ تحریراں،

کرھوں قطار

سابقاً ارادہ اے، اتنے سرنا لوئیں نال، اے کالم لگا بدھا ہو دے۔ تان جو ایندے دیلے نال سرائیکی بولن، لکھن پڑھن تین ریشمی خدمت کرٹے والے لوک، اھینی دیاں سنگت، بزمیں بیق مجلسان پک بئے نال عالی بجا لی رہ سینگ - ایں صفحے و توح اعلاءیں تین مشاعر بیشی دیاں کار دایاں تین جبراں چھاپیاں دلیں - امید اے بھرا لوک جراں تے کار دایاں بھیج کیں کرھوں قطار کوں کامیاب بٹیعن - (سو سائیں)

بزم فکر و فن تو لسے

رپورتاژ
نبے بخشہ سید

پچھے پنج سوت ہمیتے دیں کار و ایں دچو کھمب، کھب

تو لسے پھوں لوکی منیڈن، جو دُبی مردم خیز میں والا شہر اے۔ ہن اسال آپ ایں شہر دے دسدے ھتھیروں سے ایں بکال کوں اتھا یئں ٹھپوں -

بزم فکر و فن دی عمر انکی زیادہ نیں۔ ایں سال مارچ اپریل و توح اے بزم سرائیکی زبان دی خدمت را خاص ارادہ پڑھن کیں نام پھی اے۔ سایں منصور بلوچ سایں فراہمین خان گاؤں، سایں اقبال سوکھی سیاسی اسلام مرودت - تین دالگھا بزم دے بافی ارکان و چوہن۔ مشاعرے کراون، سیاسی لوکیں کوں پیش کرائے تین ڈیون ڈیں پک پے تین لیکھاں راون دین انتہائی مرحلاں وچوں تان بزم، پھوں تھھائی نال گزور دی بیٹی اے۔ پک قدم اگوں نیں دھو کیں چندیں دی وصولی، رکنیت سازی تین اٹھویں دے اٹھویں تنقیدی احلاں دافعیہ دی کر گھدا گئے۔ پک شریف آدمی کا مرید امام دین دی، پیشی کش تین بزم دا دفتر دی مل گئے تین پھٹج جھٹکاں آکے بزم اڑ گئے اے۔ او بزم دے آئین دا مرحلہ اے۔ دالگھے میریں آئین دا مسودہ بنا بنا شہر دے کاغذ کھٹا پیٹھن پر ما رکے آکھیے ٹھیڈ سوں نہ کھیڈن ڈلیسوں -

آئین منتظر ھٹپوں و توح ای سین پیا آنذا - ھٹھ بانی رکھن کوں پھوں ساریں شفین تے اشتراحت اے۔ جیویں جو بزم دے اتنے پھوں مقاصد کیوں ہیوں - ایکھوں یکھوں مقصد بھوں اے جو بزم پک نظم شاعر دیں غزلیں دا جھوٹه جھاپن ڈا سسطے نام پھی اے۔ جھاپ کیں یا جھاپن ڈا توح ناکام پھی کیں تزوڑ ڈتی و لیسی - جیویں دیرے دی "تمرا بیکی سنگت" نال پھیا ہا۔ — عہدے سے چار پنج ہوون پئے۔ پرا غنیمات صرف پک عہدے سے صدر دے کو طھو ہوون - تین آفر تین اے جو آئین ہووے ای کیوں، "گرڈ ٹھیوسی نئی اسال راند و پچائی" ٹھر بزم دے جھور (ارکان) دی پھتک کنوں امید اے جو آئین منتظر ھٹھن ولیسی - تین بزم ناکامی کنوں پچ و لیسی

تہذیب :- اینے قیصر

سادِیاں مہادیاں خبراء

● جام پور دے معروف شاعر جناب ذوق دی ایں ہمیشہ شادی خانہ آبادی ہے تے ایں شادی تے یک مشاعرہ وی چھپیسی -

● سراشیکی ادبی مجلس بہاولپور دے سیکرٹری جناب دلشاد کلخوی سراشیکی دا یک قاعدہ مرتب کر شد پئیں - جیرها اردو دان طبیعہ نگران سراشیکی سکھادن و توح مدود ڈیسی - ۱ سے قاعدہ سراشیکی لاٹبری کی بہاولپور شائع کر لیسی -

● سراشیکی لاٹبری ایں سال یک کتاب "جگان بنی کرم بالہن" دی چھاپن دا پروگرام رکھدی اے یارسکی ادبی مجلس بہاولپور ایں سال جناب محمد عبدالرحمٰن خان دی کتاب "سراشیکی کنہاں" چھپیسی - ایت کتاب و توح سراشیکی دیں یکہ نہزاد کتا بیں دے بارے و توح معلومات ہو سن - سراشیکی ادبی مجلس ایں سال ڈپٹی نذیر احمد دے مشہور ناول تو بتہ الفتوح " دا سراشیکی ترجمہ وی چھپیسی -

● جیرھا مکمل حصتی ہکیتے — بزم ثقافت ملتان ایں سال پھل سرمست دے سراشیکی کلام دا یک انتساب چھاپن دا ارادہ رکھی ہی ۱۔ ایں دے علاوہ ۱۵۰۰ سے بزم "سراشیکی" رسم الخط تے حروف ہنچی کوں طے کرن ڈیاں ہن تیس جیرھیاں کو ششماں کیتیاں گئیں اوندی تفصیل ہو سی - ایندے علاوہ بزم ثقافت، سراشیکی دے معروف عالم کرسٹ فرشیل دیاں ڈو انگریزی کا کنہاں باں وی چھپیسی -

● جیندے وچوں یک کتاب و توح سندھ دے مشہور سراشیکی شاعریں تے مصنفوں ہو سن - تے ڈوچی کتاب سراشیکی دی معروف کتاب "لوز جمال" دا انگریزی ترجمہ ہو سی — سکھنڈر والی "دیوان فرید" متجمتے شرح شائع پئے کریںد - ۱۔ دیوان مولانا نوراحمد خان فریدی مرتب کیتے - مڈاکٹر ہم عبد الحق صاحب دا ترجمہ دیوان فرید وی کنہات کھیندا پئے - ایں واسطے وزیرا علی اسندھ غلام مصطفیٰ خان جتوی پنج نہزاد روپے اداد ڈتی ۱۔ دارالسلام لاٹبری رسولپور سراشیکی دا یک اونچ شعبہ قائم کیتے تے ایندے واسطے سراشیکی کنہاں دے عیطے واسطے اپیل کیتی ۱۔ کنہاں اسلام رسولپوری تھیں جام پور دے پتے تے روانہ کیتیاں و تجھ سکنڈن — پھیپھی ڈھاریں سراشیکی دے معروف شاعر جناب رشید عثیانی دی کتاب "اکھیں دے جگارے" بزار و توح آئی ۱۔

● ایندے بعد رشید عثیانی صاحب آپیٹی تے آپیٹی والد صاحب جناب ریاض رحمانی دبی غزالی دے اونچ اونچ چھوٹے چھپوادن ۱۰۰ پروگرام رکھدن — بزم ثقافت پھیپھی ڈھاریں خارج غلام فریدی ۲ دے بارے و توح کہ پروگرام کیتے - جیندے و توح مڈاکٹر ہم عبد الحق - ارشد ملتانی - ا صفر ندیم سید وغیرہ شامل ہن -

تہصرہ کتب

(تہصرے واسطے کتاب دی صرف ہک جلد بھیجن کافی ہے۔)

مئے گلخام	کتاب دانان
ڈاکٹر ہبہ عبدالحق ایم اے، پی ڈی ایچ ڈی	مترجم
پریت ٹھار پبلی کیشنز - حسن پیر دانہ روڈ - ملٹان	ناشر
۱۸۰ روپے	یتمت

کتاب "مئے گلخام" ستر خیام دیں ترے سو تیراں ربا عینیں دا منظوم ترجمہ ہے۔ کتاب دی اسند و ترجمہ جناب الیاس عشقی دا فاصلہ مقدمہ ہے جیسا بذات خود ہک کتاب دا درجہ رکھدے۔ ڈاکٹر ہبہ عبدالحق صاحب فارسی دے منظیم شاعر جناب ستر خیام دیں ربا عینیں کوں ڈی یتمن نال مارکی و ترجمہ متفق کیتے۔ اکھیں ہماری ترجمے و ترجمہ ربا عینی دی بھروسی بجا ہے ڈوبہڑے دی بھراستھاں کیتی اے جیسی اے کچھ لوکیں کوں اعتراض دی ہکھتے۔ ڈاکٹر صاحب عام طور تے کوشش کیتی اے جو ترجمے و ترجمہ ربا عینی دا پورا مفہوم آؤ چنجے۔ تے ایں کوشش و ترجمہ مکن حد تینیں کا ہیاب دی تھیں۔

بہر حال اے کتاب ہماری ترجم دے منظیم و ترجمہ کی تھی اضافہ ہے، کتاب دا کاغذ کتابت تے چھپائی پڑیں سو ہیں ہے۔ کتاب دی جلد بگتے دی ہے۔ لیکن اونہ دے اتے آرٹ دا نمونہ ملٹان دی پرانی زخاستی دی یاددازہ کرے جیسیدے

(محمد اسلم رسول پوری)

شہرکار	کتاب دانان
عزیز نشر عوری	مترجم
سراشیبی ادبی ٹیکسٹس بہاولپور	ناشر
و ترجمہ کے تینیں	یتمت

کتاب شہرکار "ستر خیام" دیں ایسی ربا عینیں دا منظوم ترجمہ ہے جا بارہ نشتر عوری ایڑی اے ترجمہ ڈی یتمن نال کیتے ایند و ترجمہ کیتے ہوئیں جھقاں جیسا مناسب ورن تصحیح استھاں کیتے۔ کتاب دی لپشت تے ڈاکٹر سید عبداللہ نے دی شہرکار دے بارے و ترجمہ کیا رائے دا انہار کیتے اکھیں لکھیے جو میں ایک ترجمے کنوں مخطوط تھیاں۔ بہر حال مترجم دی اے کوشش قابل لعیف ہے تے سراشیبی ترجم و ترجمہ چنگا اضافہ ہے۔ لکھائی چھپائی تے کاغذ عذر ہے۔ کتاب کئے دی ہے۔ تے اونہ اتے بیباہو یا آرٹ دا نمونہ سو ہٹتا ہے۔

(محمد اسلم رسول پوری)

چھپا کھٹی

میڈے سائیں!

سلام:- امیدے سے لسان خیر نال ہو سو۔ کئی ڈینیہ پہلے
لشناً "سینہا" ملیا ہے۔ اے نکھنٹ جو پڑھ کر اپنی خوشی
ختنی ہے۔ روایتی گاہ ہو سی۔ میں لکھداں، پڑھدے
کر اپنی میڈا سہ فخر کنوں اچھی بخشنے۔ بھلا کیوں؟
رات واسطے کہ اے اٹھ ورقے اسی ہن جریئے میڈے
رو سین داولو لم، بجھے کرت دا جذبے تے ا پنے حقوق
واسطے جدو چہر کوں ظاہر کریندے۔ تے ایندے
چھپی نال میڈا یں خواہ شین دی تکمیر بختی ہے
لشناً
محمد اسمم کبیر والا

مع۔ پھنڈی پھنڈی انگ نال ماری چڈیا یا لیکم کان

میڈے سائیں!
"تھناً ڈا خط" تے "سینہا" تو نسے دی نیں راپا نی چبا،
از افسوس سیراچ کوں جبور کرنے ساڈے تینیں پڑھ کر گئے
ووت میں کیویں آ کھاں جو "سہنور تو نسے دراست" میں ناں اسے اکھیساں جو "عاشقان پر صیاحاں کمرا تے
تو نسے دھنائی کرہ"
میں ا پیٹے انخاں بھرا فواں کوں سرم الکھنداں جنمہاں
دیاں کو شخشان نال "سینہا" پچھپے تے سراشیکی
نکھنٹ۔ پڑھنے تے بولنے والیاں تیش پڑھے
اسے میڈا ایمان ہے جیرے ائم سراشی زبان
دے خدمت، کار سب ڈیندے کل سراشیکی زبان دے
مہاندرے سے سب لیسن۔ تھناً پڑھے سینہے دا تناخی
ظفر بھٹی خرلو پڑھاں میوالی بھاو پر

لا لے سائیں!

لسلیات۔ تھناً دا داں رکھتا ہو یا "سینہا" میڈے۔ تھاڈی
اکھنیں کو ششیں کوں ڈیکھ کیں دل بھوپ جھوپ پلے کھاندی
اے سو چھینداں، صوبہ سرحد دے ایں ضلعے وتح جنہن
دی جادہ میں پنجاب دی آہیں وستی وتح چایا ہو داں
ما۔ میڈا اٹھن بھن لسان سنگیت دے نال ناں
ہو دے ہا۔
اگل پرچھ میکوں دی۔ پی۔ پی کر لے۔ اخ توں
میڈا نال "سینہا" دے سالانہ خریداریں دی فہرست
وتح کھوپڑو۔ تھناً دی اسطالی بک عزل بکھنیدا
پیاں۔ اللہ کرے تھناً دے محیا رتیں پوری ہے۔
تھناً دی پسند عوام دی پشتادے
ضییر سرحد ڈیہہ اسما علیل خان

میڈے سائیں!

تھناً دا رسالہ میں تائیں پہنچتا تے سبھیں دا فرمادی
ملیا۔ میں بک نویں نکھنٹ والالاں۔ حکم دی تغییں
پیا کریندے۔ تھناً دے رسالتے دا ناں ڈاہدا
سو ٹھندا تے موزوں ہے۔ "سینہا" واسطے نکھنٹ
دا حیال آیا۔ قلم چاہتے پیغمبر تے "سراسیکی ادب"
داتا زہ پر پھر ملیا۔ سماں ظفر اشاری دا صنوں
وانقی دل دے لوئے پیش کریندا پیا ہے پیغمبری
اپیل ہے تھاڈے علی تھے دے علم دوست زمیندار
دے ناں۔ ہو سکے تاں ظفر اشاری دی کتاب
"پیہاڑ" واسطے رقم ہیا کرہ۔ تاں جو سراشیکی دے
پتہ دا شکوہ سعیتیہ کیتے قوم کو ڈلیوں۔
خندیں۔ شفیع علاؤ الدین ایڈ و کیٹ خانپور